

Vlaams
Parlement

ingediend op **37-A** (2019-2020) – Nr. 1
13 februari 2020 (2019-2020)

Verslag

van het Rekenhof

over het stimuleren van mediawijsheid
bij kwetsbare groepen

Stimuleren van mediawijsheid bij kwetsbare groepen

Rekenhof

Stimuleren van mediawijsheid bij kwetsbare groepen

Inhoud

Lijst met afkortingen en begrippen	9
Samenvatting	11
Hoofdstuk 1	
Inleiding	17
1.1 Onderzoeksdomein	17
1.2 Onderzoeksaanpak	19
Hoofdstuk 2	
Mediawijsheidsbeleid voor kwetsbare groepen	21
2.1 Beleidskader	21
2.1.1 Doelstellingen en doelgroepen	21
2.1.2 Onderbouwing kwetsbare doelgroepen	23
2.1.3 Onderlinge afstemming en coördinatie	24
2.2 Maatregelen van de Vlaamse overheid	26
2.2.1 Voorstelling van de overheidsmaatregelen	26
2.2.2 Analyse van de maatregelen	28
2.2.3 Uitvoering en opvolging van de maatregelen	33
2.3 Conclusies	34
Hoofdstuk 3	
Evaluatie van de beleidsmaatregelen: bereik en impact	35
3.1 Algemeen	40
3.2 Kinderen en jongeren	40
3.3 Kansarmen	43
3.4 Mensen met een beperking	46
3.5 Senioren	46
3.6 Werkzoekenden	47
3.7 Conclusies	47
Hoofdstuk 4	
Algemene conclusies	49
Hoofdstuk 5	
Aanbevelingen	51
Hoofdstuk 6	
Reactie van de minister	53

Bijlage 1

Toelichting bij de maatregelen van de Vlaamse overheid

57

Bijlage 2

Focusgroepen

65

Bijlage 3

Antwoord van de Vlaamse minister van Media

67

LIJST MET AFKORTINGEN EN BEGRIPPEN

CBE	Centrum voor basiseducatie
CJM	Cultuur, Jeugd en Media
CJSM	Cultuur, Jeugd, Sport en Media
ESF	Europees Sociaal Fonds
EWI	Economie, Wetenschap en Innovatie
EXPOO	Expertisecentrum opvoedingsondersteuning
ICT	Informatie- en communicatietechnologie
KB	Kanselarij en Bestuur
KC	Kenniscentrum
Kenniscentrum	Het Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid
MICTIVO	Monitor van ICT-competenties in het Vlaams onderwijs
NiK	Nieuws in de Klas
OV	Onderwijs en Vorming
VAF	Vlaams Audiovisueel Fonds
VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
VIAA	Vlaams Instituut voor Archivering
VRM	Vlaamse Regulator voor de Media
VRT	Vlaamse Radio en Televisieomroep
WSE	Werk en Sociale Economie

Ter uitvoering van het regeerakkoord 2014-2019 van de Vlaamse Regering heeft het Vlaamse mediawijsheidsbeleid extra aandacht voor kwetsbare groepen: kinderen en jongeren, senioren, kansarmen, werkzoekenden en personen met een fysieke of verstandelijke beperking. Ook het Vlaams Parlement vraagt bijzondere aandacht voor deze kwetsbare groepen. De Vlaamse overheid definieert mediawijsheid als het geheel van kennis, vaardigheden en attitudes (competenties) waarmee de burgers zich bewust en kritisch kunnen bewegen in een complexe, veranderende en gemediatiseerde wereld. Het Rekenhof onderzocht de maatregelen die de Vlaamse overheid in de legislatuur 2014-2019 trof ter bevordering van de mediawijsheid bij de kwetsbare groepen. De onderzochte maatregelen betroffen de verhoging van competenties van mediawijsheid en enkele randvoorwaarden: creëren van een veilige mediaomgeving en van een fysieke toegang tot media.

Behalve door het Vlaamse regeerakkoord 2014-2019, wordt het beleidskader voornamelijk gevormd door de beleidsdocumenten van de minister van Media. Naast de algemene doelstellingen voor het mediawijsheidsbeleid, heeft de minister specifieke doelstellingen geformuleerd voor de kwetsbaarste groepen, behalve voor werkzoekenden. Elementen van mediawijsheid zijn ook opgenomen in verschillende regelgevingen. De minister legt een bijkomende focus op intermediaire doelgroepen die een faciliterende rol kunnen spelen in het bijbrengen van mediawijsheidscompetenties (ouders, jeugdwerkers, begeleiders in de jeugd- en ouderenzorg, bibliotheekmedewerkers en leerkrachten).

Daar het beleid ten aanzien van de kwetsbare groepen onder de bevoegdheid valt van andere ministers, is het noodzakelijk dat ook zij aandacht hebben voor mediawijsheid. Het thema komt voor in de beleidsnota's Jeugd, Onderwijs en Armoedebestrijding, maar is afwezig in de beleidsdocumenten van Sociale Economie (SE) en van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (WVG), domeinen die bij uitstek te maken hebben met senioren, kansarmen en mensen met een beperking. Daarnaast is het, wegens verschillen in terminologie en niveau van doelformulering, moeilijk op grond van de verschillende beleidsdocumenten een duidelijk beeld te krijgen van het beleid.

Het transversaal karakter van het mediawijsheidsbeleid voor kwetsbare groepen vereist beleidsafstemming binnen de Vlaamse overheid. Een overkoepelend plan of structureel overleg tussen beleidsorganen, om de afstemming van doelstellingen en maatregelen van overheidsorganen te bewaken, is er echter niet. De Conceptnota Mediawijsheid van 2012, die een aanzet wilde geven tot een duurzaam strategisch kader, is niet geactualiseerd. De coördinatie van het mediawijsheidsveld is een van de opdrachten van het Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid (verder afgekort tot: kenniscentrum) dat daartoe overlegstructuren creëerde. Vanuit de Vlaamse overheid zijn enkel de beleidsvelden Media en Onderwijs hierin vertegenwoordigd. Met andere beleidsdomeinen verloopt het overleg vooral op ad-hocbasis.

De keuze van de kwetsbare groepen steunt op raadpleging van de sector en belangengroepen en op wetenschappelijk onderzoek, maar het is niet duidelijk welke inzichten en knelpunten hebben geleid tot de bepaling van de specifieke kwetsbare groepen. Alleen voor senioren en mensen in armoede geven de beleidsdocumenten enige onderbouwing op grond van onderzoek naar het gebruik van digitale media.

Het Rekenhof heeft met een vragenlijst bij de belangrijkste betrokken beleidsdomeinen 31 maatregelen geïdentificeerd waarmee de Vlaamse overheid mediawijsheid wil bevorderen bij kwetsbare groepen. In alle beleidsdomeinen die doelstellingen formuleerden in verband met mediawijsheid

of digitale vaardigheden voor de kwetsbare groepen, zijn daarvoor ook effectief maatregelen genomen. De meeste overheidsinitiatieven situeren zich in de beleidsdomeinen CJSM en OV. De beperkte aandacht in de beleidsdocumenten van WSE en WVG weerspiegelt zich in het beperkt aantal overheidsmaatregelen in die sectoren. De geïdentificeerde maatregelen verschillen sterk van opzet en omvang. Het merendeel ervan is gericht op kinderen en jongeren (71%). Voor werkzoekenden en senioren neemt de Vlaamse overheid weinig maatregelen. Uit analyses van het kenniscentrum blijkt dat voor kinderen en jongeren in het algemeen veel aandacht is in het mediawijsheidsveld, terwijl dat veel minder het geval is voor mensen met een beperking en kansarmen. De Vlaamse overheid vult de hiaten op dit vlak slechts beperkt aan.

De meeste maatregelen trachten de mediawijsheidscompetenties bij kwetsbare groepen te verhogen. Fysieke toegang verlenen tot media komt op de tweede plaats. Het minst zet de Vlaamse overheid in op de creatie van een veilige mediaomgeving. Dit sluit aan bij haar visie die de nadruk legt op emancipatie en het weerbaar maken van burgers, meer dan op uitgebreide regelgeving. De meeste aandacht gaat naar de nieuwe media, terwijl de kwetsbare groepen ook nog veel gebruik maken van de klassieke media. De Vlaamse overheid kiest vooral voor de rol van facilitator door initiatieven van derden te ondersteunen (61%). Overheidsinstellingen realiseren ook zelf een belangrijk deel van de maatregelen (29%). De Vlaamse overheid zet minder in op regulering. De meeste overheidsmaatregelen lopen over een langere periode. Toch zijn veel maatregelen precair omdat zij niet vervat zijn in een decreet en met een eenvoudige beslissing kunnen worden stopgezet. Dat geldt ook voor het kenniscentrum, dat een centrale rol heeft in het mediawijsheidsbeleid.

De opdrachtschrijving en de verantwoordelijkheden voor de uitvoering van elke maatregel zijn doorgaans duidelijk geregeld. Voor maatregelen die derden uitvoeren, is altijd in een uitvoeringsrapportering voorzien. Meestal wordt gerapporteerd over gerealiseerde prestaties en producten. Voor slechts 29% van de maatregelen zijn doelstellingen vastgelegd voor het bereiken van de doelgroepen. Voor veel maatregelen is geen bereik van de doelgroepen bekend, voor andere maatregelen is de informatie over doelgroepbereik slechts partieel. Ook over de impact van de maatregelen is weinig informatie beschikbaar. Bij verschillende maatregelen zijn hiervoor geen specifieke doelstellingen geformuleerd. De bestaande evaluaties en uitvoeringsrapporten behandelen vooral de geleverde output en nauwelijks de resultaten bij de doelgroep. Hierdoor is het moeilijk na te gaan of de middelen doelmatig worden ingezet. Het kenniscentrum heeft inmiddels wel een evaluatie-instrument ontwikkeld om de impact van mediawijsheidsinitiatieven te meten.

De gesprekken die het Rekenhof organiseerde met focusgroepen, samengesteld uit organisaties die werken met de kansengroepen, en ervaringsdeskundigen uit de doelgroepen zelf, wezen uit dat zij de overheidsmaatregelen over het algemeen als kwaliteitsvol beoordelen, maar dat er nog nood is aan het up-to-date houden, uitdiepen en verspreiden van bestaand materiaal. Voor verschillende kwetsbare groepen is niet altijd een voldoende aangepaste en intensieve aanpak aanwezig om de drempel naar initiatieven voor het verhogen van mediawijsheid weg te nemen.

Reactie van de minister

De minister neemt de conclusies en aanbevelingen van het Rekenhof ter harte. Hij wees erop dat het regeerakkoord van de Vlaamse Regering 2019-2024 en de beleidsnota Media 2019-2024 het belang erkennen van mediawijsheid en digitale geletterdheid. De minister stelde dat hij in het toekomstige beleid inzake mediawijsheid rekening zal houden met de aanbevelingen van het Rekenhof.

HOOFDSTUK 1

Inleiding

1.1 Onderzoeksdomein

De Vlaamse overheid definieert mediawijsheid als: het geheel van kennis, vaardigheden en attitudes waarmee burgers zich bewust en kritisch kunnen bewegen in een complexe, veranderende en gemediatiseerde wereld. Het is het vermogen tot een actief en creatief mediagebruik dat gericht is op maatschappelijke participatie¹. Mediawijsheid heeft betrekking op de nieuwe, digitale media, maar ook op de meer traditionele media (kranten, radio, televisie). Het omvat de klassieke, kritische informatie- en strategische vaardigheden, de meer technisch-praktische ICT-vaardigheden, maar ook het inzicht in de mechanismen van commerciële communicatie en de media-industrie. Het gaat zowel om het begrijpen van media als het kunnen gebruiken van media.

In onze samenleving is mediawijsheid belangrijker geworden. De mediaomgeving evolueert steeds sneller en de impact van media op het dagelijkse leven neemt toe. Om volwaardig deel uit te kunnen maken van de samenleving moet de burger beschikken over een minimum aan mediawijsheid. Het regeerakkoord 2019-2024 van de Vlaamse Regering stelt dat in onze snel evoluerende mediamaatschappij waar de impact van (sociale) media op de samenleving enorm groot is, het belang van mediawijsheid en digitale geletterdheid nog toeneemt om zich te wapenen tegen fake news. Voor kinderen en jongeren, werkzoekenden en kansarmen worden maatregelen aangekondigd. Uit de resultaten van het *Programme for the International Assessment of Adult Competencies* (PIAAC, 2013) blijkt dat 19% van de volwassenen in Vlaanderen een laag probleemoplossend vermogen heeft in een technologierijke omgeving. Zij kunnen niet vlot overweg met ICT, multimedia, ... De monitor van ICT-competenties in het Vlaams onderwijs (MICTIVO) toont aan dat leerlingen in het lager onderwijs zich in 2018 minder mediawijs inschatten dan in 2012 op het vlak van kennis en attitudes. Voor het secundair onderwijs is er een status quo. Jongeren in beide onderwijsniveaus zijn ook minder overtuigd van hun algemene computerkennis en -vaardigheden dan in de vorige metingen.

De Vlaamse overheid heeft dan ook al enige tijd aandacht voor mediawijsheid. In 2012 maakten de toenmalige ministers van Media en van Onderwijs een conceptnota Mediawijsheid op. In 2013 werd het Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid (verder afgekort tot: kenniscentrum) opgericht. De beleidsnota Media 2014-2019 ziet mediawijsheid als essentiële factor.

Ter uitvoering van het regeerakkoord 2014-2019 van de Vlaamse Regering heeft het Vlaamse mediawijsheidsbeleid extra aandacht voor kwetsbare groepen. De Vlaamse overheid ambieert

¹ Conceptnota Mediawijsheid, 2012, p. 10.

de digitale kloof weg te werken. Ook het Vlaams Parlement vraagt bijzondere aandacht voor kwetsbare groepen².

Het Rekenhof onderzocht de maatregelen van de Vlaamse overheid ter bevordering van de mediawijsheid bij deze specifieke groepen. De audit betreft de maatregelen tijdens de legislatuur 2014-2019, d.w.z. maatregelen genomen door de regering in de periode 2014-2019 en maatregelen uit vorige legislaturen die nog liepen tijdens de legislatuur 2014-2019.

Om mediawijsheidscompetenties te kunnen ontwikkelen moeten mensen voldoende toegang hebben tot media. Ook een veilige omgeving kan het gebruik van media bevorderen. Behalve aan maatregelen voor het verhogen van mediawijsheidscompetenties, besteedt deze audit daarom ook aandacht aan maatregelen voor toegang en een veilige omgeving. Het leerplichtonderwijs is belangrijk om mediawijsheidscompetenties bij te brengen, maar het Rekenhof heeft het curriculum en de lespraktijk in het leerplichtonderwijs in deze audit niet onderzocht. Het is in deze audit immers niet de bedoeling de kwaliteit van het onderwijs op dat gebied te beoordelen.

Mediawijsheid is geen bevoegdheid van de Vlaamse Gemeenschap alleen. De Europese Unie vaardigde regels uit voor de bescherming van minderjarigen, voor reclame en het gebruik van sluikreclame, en voor de toegang tot mediadiensten door mensen met een beperking. Deze regels zijn opgenomen in de Vlaamse mediaregelgeving. Digitale competentie is één van de sleutelcompetenties in het Europees referentiekader van sleutelcompetenties voor een leven lang leren³. De recente herziening van de Europese richtlijn audiovisuele mediadiensten legt de lidstaten de verplichting op maatregelen te treffen voor de ontwikkeling van mediageletterdheid⁴. De definitie van mediageletterdheid lijkt inhoudelijk sterk op die van mediawijsheid door de Vlaamse overheid⁵. De Vlaamse overheid werkt soms mee aan campagnes van de Europese Unie voor mediawijsheid, zoals de European Media Literacy Week in 2019. Ook de federale overheid heeft bevoegdheden inzake digitalisering en telecommunicatie. Ten slotte kunnen de lokale overheden initiatieven nemen voor mediawijsheid, bijvoorbeeld door de ondersteuning van lokale organisaties of via de bibliotheken. Het Rekenhof evalueerde in deze audit alleen het beleid van de Vlaamse overheid.

² Het Vlaams Parlement vroeg herhaaldelijk in het mediawijsheidsbeleid bijzondere aandacht te besteden aan kwetsbare groepen (motie van 17 december 2014 tot besluit van de in commissie besproken beleidsnota Media 2014-2019 (Stuk 128 (2014-2015) - nr. 6), resolutie betreffende de toegang tot en het gebruik van diensten van de informatie-maatschappij door jongeren (Stuk 811 (2015-2016) - nr. 4)).

³ Aanbeveling 2018/C 189/01 van de Raad van 22 mei 2018 inzake sleutelcompetenties voor een leven lang leren (PB C 189 van 4 juni 2018, p. 1-13).

⁴ Richtlijn (EU) 2018/1808 van het Europees Parlement en de Raad van 14 november 2018 tot wijziging van Richtlijn 2010/13/EU betreffende de coördinatie van bepaalde wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen in de lidstaten inzake het aanbieden van audiovisuele mediadiensten (richtlijn audiovisuele mediadiensten) in het licht van een veranderende marktsituatie, artikel 33 bis.

⁵ Overweging 59: mediageletterdheid heeft betrekking op vaardigheden, kennis en inzicht die burgers in staat stellen media op doeltreffende en veilige wijze te gebruiken. Mediageletterdheid mag niet beperkt blijven tot het leren over hulpmiddelen en technologieën, maar moet tot doel hebben burgers de nodige vaardigheden tot kritisch nadenken aan te reiken om een oordeel te kunnen vellen, complexe feiten te kunnen analyseren en het verschil tussen mening en feit te zien.

1.2 Onderzoeksaanpak

Het Rekenhof zocht een antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

1. Hoe is het mediawijsheidsbeleid ten aanzien van kwetsbare groepen uitgewerkt en onderbouwd?
2. Welke invloed hebben de maatregelen op de mediawijsheid bij kwetsbare groepen?

Om de maatregelen van de Vlaamse overheid in kaart te brengen heeft het een vragenlijst gericht aan de relevante departementen en overheidsinstellingen, met name aan:

- het departement Cultuur, Jeugd en Media
- het departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
- het departement Werk en Sociale Economie
- het departement Onderwijs en Vorming
- het departement Kanselarij en Bestuur
- de VRT
- het Agentschap Informatie Vlaanderen.

Voor het antwoord op een deelvraag over het ICT-impulsplan, verwees het departement Werk en Sociale Economie het Rekenhof door naar het departement Economie, Wetenschap en Innovatie.

Met de vragenlijst en de opgevraagde stavingsstukken analyseerde het Rekenhof de doelstellingen, doelgroep, onderbouwing, uitvoering, samenhang en evaluatie van de maatregelen. Voor de maatregelen die de overheid al evalueerde, onderzocht het de relevante documenten. Daarbuiten hield het zeven focusgroeps gesprekken met belangengroepen en koepelorganisaties die werken met de kansengroepen. In enkele focusgroepen waren ook ervaringsdeskundigen uit de doelgroep zelf aanwezig (overzicht focusgroepen in bijlage 2).

Hoofdstuk 2 van het rapport schetst het Vlaamse mediawijsheidsbeleid voor de kwetsbare groepen. Hoofdstuk 3 bespreekt het bereik en de impact van de maatregelen.

Het Rekenhof heeft zijn onderzoek op 13 november 2018 aangekondigd bij de Vlaamse minister van Cultuur, Media, Jeugd en Brussel, bij de secretaris-generaal van het departement Cultuur, Jeugd en Media en bij de gedelegeerd bestuurder van de VRT. In het kader van de tegensprekelijke procedure deelde het zijn voorlopige onderzoeksresultaten op 5 november 2019 mee aan de secretaris-generaal van het departement, aan de gedelegeerd bestuurder van de VRT en aan de Vlaamse minister van Media. De gedelegeerd bestuurder van de VRT en de Vlaamse minister van Media antwoordden op 4 december 2019. Het antwoord van de minister is opgenomen als bijlage 3 en wordt kort besproken in hoofdstuk 6.

HOOFDSTUK 2

Mediawijsheidsbeleid voor kwetsbare groepen

2.1 Beleidskader

2.1.1 Doelstellingen en doelgroepen

Het beleidskader wordt voornamelijk gevormd door het Vlaams regeerakkoord 2014-2019 en de beleidsdocumenten van de minister van Media⁶. Het mediawijsheidsbeleid wordt niet gestuurd door een eigen decretaal kader of plan. De conceptnota Mediawijsheid van 2012, die een aanzet wilde geven tot een duurzaam strategisch kader, is niet geactualiseerd.

Hoewel de conceptnota niet meer van toepassing is, wordt de visie op mediawijsheid die daarin is geformuleerd, verder gehanteerd en ook algemeen aanvaard in de Vlaamse overheid. Die visie omvat de definitie van mediawijsheid, het doel van het beleid (de positie van burgers in een gemediatiseerde samenleving versterken) en de focus van het beleid (competenties verhogen, evenwichtig beschermen en emanciperen)⁷. De minister van Media heeft voor het mediawijsheidsbeleid algemene doelstellingen geformuleerd die aansluiten bij deze visie en die evengoed gelden voor de kwetsbare groepen⁸:

- actief inzetten op het verhogen van de mediawijsheidscompetenties van de burgers;
- de burgers actief en kritisch leren omgaan met de media van vandaag en tegelijkertijd voorbereiden op de nieuwe media van morgen;
- ervoor zorgen dat de kloof gedicht wordt tussen mensen die wel of niet weten hoe ze moeten omgaan met digitale media;
- het kenniscentrum uitbouwen tot hét referentiepunt voor mediawijsheid in Vlaanderen;
- het onderwijsveld nauw betrekken bij de werking van het kenniscentrum.

De minister wenste ook het kenniscentrum, opgericht in 2013, verder te ondersteunen. Dat centrum kreeg de volgende strategische doelstellingen toegemeten:

- mediawijs gedrag bij de burger stimuleren;
- het Vlaamse mediawijsheidsveld coördineren en inspireren en potentiële nieuwe spelers activeren;
- de vinger aan de mediawijsheidspols houden en de visie en beleidsontwikkeling in Vlaanderen, Brussel, België en Europa ondersteunen;

⁶ Zie ook de subsidieovereenkomst met het kenniscentrum 2018-2020, beleidskader en algemene principes (de artikelen 4 en 5).

⁷ Conceptnota Mediawijsheid, p. 10-11.

⁸ Beleidsnota Media 2014-2019, OD 1.1 mediawijsheid als essentiële factor.

- een solide en transparante interne werking en een ruimere externe bekendheid en zichtbaarheid uitbouwen.

Elementen van mediawijsheid zijn daarnaast opgenomen in verschillende regelgevingen. Zo zijn digitale competenties en mediawijsheid als sleutelcompetentie opgenomen in het decreet van 14 december 2018 betreffende de onderwijsdoelen voor de eerste graad van het secundair onderwijs. Het mediadecreet⁹ bevat bepalingen over de bescherming van minderjarigen tegen ongewenste media-inhoud en over de toegankelijkheid van media. Het bestuursdecreet¹⁰ legt verplichtingen op voor de toegankelijkheid van websites en mobiele applicaties van de overheid. Het decreet van 20 januari 2012 houdende een vernieuwd jeugd- en kinderrechtenbeleid voorziet in de mogelijkheid jeugdverenigingen te subsidiëren die mediaproductie door en voor de jeugd begeleiden.

In zijn mediawijsheidsbeleid wil de minister specifieke aandacht besteden aan kwetsbare doelgroepen. Hij sluit daarmee aan bij het regeerakkoord 2014-2019, dat bepaalt dat ook kwetsbare doelgroepen voldoende mediatoegang moeten hebben en mediageletterd moeten zijn. Specifieke aandacht voor kwetsbare groepen is als algemeen principe opgenomen in de subsidieovereenkomst met het kenniscentrum. De beleidsnota, de motie van het Vlaams Parlement (zie voetnoot 2) en de subsidieovereenkomst met het kenniscentrum bevatten dezelfde opsomming van kwetsbare groepen: kinderen, jongeren, senioren, kansarmen, werkzoekenden en personen met een fysieke of verstandelijke beperking. Een bijkomende focus ligt op doelgroepen die een faciliterende rol kunnen spelen in het bijbrengen van mediawijsheidscompetenties: voornamelijk ouders, jeugdwerkers, begeleiders in de jeugd- en ouderenzorg, bibliotheekmedewerkers en leerkrachten.

De beleidsbrieven Media en de beheersovereenkomst van de VRT bevatten specifieke doelstellingen voor de meeste kansengroepen, behalve voor werkzoekenden. Senioren komen alleen aan bod in hun rol als grootouder. De beleidsbrieven vermelden veel initiatieven van het kenniscentrum, terwijl de subsidieovereenkomst met het kenniscentrum geen specifieke doelstellingen formuleert ten aanzien van de kansengroepen, behalve voor kinderen en jongeren. Mediawijsheid is ook opgenomen in de opdracht van de VRT, die daarbij bijzondere aandacht moet besteden aan kinderen en jongeren, maar ook aan digitale inwijkelingen.

Aangezien het beleid ten aanzien van de vermelde kwetsbare groepen onder de bevoegdheid van andere ministers valt, is het noodzakelijk dat ook zij aandacht hebben voor mediawijsheid. Het thema komt inderdaad voor in de beleidsnota's Jeugd, Onderwijs en Armoedebestrijding, in het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2015-2019, in het Vlaams ouderenbeleidsplan 2015-2020 en in het Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan 2015-2019. Het strategisch plan Geletterdheid 2017-2024 en de beleidsdocumenten Werk vermelden maatregelen voor digitale geletterdheid en digitale vaardigheden voor jongeren en werkzoekenden. Opmerkelijk is dat mediawijsheid afwezig is in de beleidsdocumenten van Sociale Economie en van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, domeinen die bij uitstek te maken hebben met de kwetsbare groepen senioren, kansarmen en mensen met een beperking.

⁹ Decreet van 27 maart 2009 betreffende radio-omroep en televisie.

¹⁰ Bestuursdecreet van 7 december 2018.

Het is echter moeilijk op grond van de beleidsdocumenten een duidelijk beeld te krijgen van het beleid. Sommige documenten gebruiken de term mediawijsheid (of mediageletterdheid) niet. Sommige doelstellingen en maatregelen zijn onderdeel van een ruimere doelstelling. De formulering varieert van concreet (bijvoorbeeld evoluties bij Nieuws in de Klas, projecten van het kenniscentrum) tot vrij algemeen.

De beleidsdomeinen die aandacht hebben voor mediawijsheid erkennen de centrale rol van het kenniscentrum. Alleen het beleidsveld Werk vermeldt het centrum niet. Toch verwijst alleen het beleidsveld Onderwijs naar een overeenkomst of afspraken met het kenniscentrum.

De doelstellingen hebben zowel betrekking op de doelgroep zelf, als op intermediairen. Dat stemt overeen met het belang dat de minister van Media hecht aan de rol van intermediairen. Digitale vaardigheden en media worden geregeld vermeld, maar ook andere media komen aan bod.

2.1.2 Onderbouwing kwetsbare doelgroepen

De beleidsdocumenten motiveren meestal niet waarom zij de vermelde groepen als kwetsbaar beschouwen. Alleen voor senioren en mensen in armoede geven zij enige onderbouwing op grond van onderzoek naar het gebruik van digitale media¹¹. Het Vlaams ouderenbeleidsplan wijst op internationaal onderzoek waaruit blijkt dat ouderen in Vlaanderen duidelijk slechter scoren dan leeftijdsgenoten in andere landen op het gebied van probleemoplossend vermogen in een technologierijke omgeving. Onderzoek naar het gebruik van digitale media wees uit dat ongeveer de helft van de ouderen tussen 65 en 74 jaar het internet niet gebruikt, terwijl op grond van het gebruik door ouderen die wel vertrouwd zijn met het internet, kan worden gesteld dat digitale media en technologieën een belangrijke rol kunnen spelen op het vlak van sociale inclusie, de strijd tegen vereenzaming en om maatschappelijk op de hoogte te blijven. Het actieplan armoedebestrijding haalt resultaten aan van onderzoek dat erop wijst dat nog altijd een digitale kloof op basis van socio-economische achtergrond bestaat, vooral op het vlak van de kwaliteit van de toegang en de variatie van het gebruik.

Het departement Cultuur, Jeugd en Media stelt in zijn antwoord op de vragenlijst van het Rekenhof dat de keuze van de kwetsbare groepen stoelt op een raadpleging van de sector en belangengroepen en op wetenschappelijk onderzoek. Voor het overleg met de sector verwijst het naar overlegplatformen en expertengroepen die het kenniscentrum organiseert met onder meer de sociaal-culturele en welzijnssector, onderwijs en het onderzoeksveld. Deze partners zijn ook vertegenwoordigd in de stuurgroep van het kenniscentrum. Het onderzoek waarnaar het departement verwijst, gaat meestal over de digitale kloof en de kenmerken van de groepen die kwetsbaar zijn voor sociale uitsluiting bij digitalisering. Het haalt ook onderzoek aan over kinderen en media. Het departement geeft niet aan welke in het overleg en het onderzoek vastgestelde inzichten en knelpunten leidden tot de bepaling van de kwetsbare groepen.

¹¹ Vlaams ouderenbeleidsplan 2015-2020, p. 15, en Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2015-2019, p. 22.

Het Rekenhof heeft daarom de aangehaalde onderzoeken gescreend¹². Deze onderzoeken identificeren armen, laaggeschoolden, senioren en werkzoekenden als kwetsbare groepen bij digitalisering. Recenter onderzoek over e-inclusie¹³ bevestigt dat deze groepen kwetsbaar kunnen zijn voor digitale uitsluiting, maar stelt dat socio-economische en demografische kenmerken niet volstaan om aan te geven bij wie digitale uitsluiting plaatsvindt. Ook andere dynamieken kunnen ertoe leiden dat personen die sociaaleconomisch een sterke positie innemen in de samenleving, toch digitaal uitgesloten zijn en omgekeerd. Dit onderzoek concludeert dat een combinatie van socio-economische kenmerken en digitale factoren (vaardigheden, motivatie en mediakarakter van de omgeving) digitale uitsluiting beïnvloedt¹⁴.

De aangehaalde onderzoeken over kinderen en jongeren wijzen op onvoldoende kritische online-vaardigheden en de nood aan opvoedingsondersteuning voor ouders¹⁵, lage tot matige reclamewijsheid bij nieuwe vormen van reclame¹⁶ en risico's bij online pesten en haatspraak die een grotere impact hebben op kinderen en jongeren¹⁷. Kinderen en jongeren kunnen ook kwetsbaar worden geacht omdat ze, net als voor andere vaardigheden en kennis, een leer- en ontwikkelingsproces doorlopen.

De keuze voor de vermelde kwetsbare groepen steunt vooral op wetenschappelijk onderzoek over knelpunten en noden bij het gebruik van nieuwe media. Kritische en strategische omgang met media kwam, behalve voor kinderen en jongeren, niet aan bod in de aangehaalde onderzoeken. Ook de omgang met andere media is niet in overweging genomen.

Ten slotte ontbreekt een nadere definiëring van de doelgroepen in de beleidsdocumenten. Alleen voor de doelstellingen in de beleidsnota Armoedebestrijding en het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2014-2019 is er een omschrijving van de doelgroep.

2.1.3 Onderlinge afstemming en coördinatie

Aangezien veel actoren, ook buiten de overheid, actief bezig zijn met mediawijsheid, ook voor kwetsbare groepen, is coördinatie en afstemming aangewezen. Die coördinatiefunctie is toegewezen aan het kenniscentrum. Daartoe organiseert het kenniscentrum jaarlijks structureel overlegplatformen met de verschillende sectoren, om inzichten over initiatieven te delen en hun onderlinge samenwerking te stimuleren. Ad hoc organiseert het expertengroepen over een specifiek thema of een concrete doelgroep of vraag. Ook de stuurgroep van het kenniscentrum, die is samengesteld uit vertegenwoordigers van verschillende sectoren die actief zijn in

¹² Profielen van mediageletterdheid, Mediageletterdheid in een digitale wereld, 2011, p. 61-76, Paulussen, S., Courtois, C., e.a., SVR. Werken aan mediawijsheid in Vlaanderen. Veldbeschrijving, SWOT-analyse van de actoren inzake mediawijsheid en beleidsaanbevelingen, 2012, Vermeersch L., Van den Cruyce N., e.a., KU Leuven / VUB. De digitale kloof en e-government in Vlaanderen. Uitdagingen voor een inclusieve dienstverlening, 2011, De Caluwe, C. & Van Dooren W., Brussel, BOV Rapport. De digitale kloof van de tweede graad in Vlaanderen, 2010, Mariën I., Van Audenhove L., e.a., Brussel, IST & iMinds-SMIT-VUB.

¹³ E-inclusie omvat alle oplossingen die nodig zijn opdat iedereen ten volle mee kan in de digitale wereld (website e-inclusie).

¹⁴ De dichotomie van de digitale kloof doorprikt: een onderzoek naar de oorzaken van digitale uitsluiting en naar strategieën voor een duurzaam e-inclusiebeleid, I. Mariën, VUB, 2015-2016.

¹⁵ Kids online. Vaardigheden, kansen en risico's van kinderen en jongeren op het internet, 2012, Bauwens J., Bosman J., e.a., Academia Press (samenvatting).

¹⁶ Reclamewijsheid bij kinderen en jongeren, Cauberghe V., De Pelsmaecker P., e.a., 2012, UG- UA.

¹⁷ Net Children go mobile, rapport België, 2014 en Starting points for combatting hate speech online, raad van Europa, 2014.

het mediawijsheidsveld, zorgt voor coördinatie en afstemming. Daarbuiten verzamelt en ontsluit het kenniscentrum informatie, praktijkvoorbeelden, tools en onderzoek op zijn website.

Het transversaal karakter van het mediawijsheidsbeleid vereist ook beleidsafstemming in de Vlaamse overheid. De conceptnota Mediawijsheid van 2012 zorgde voor een stroomlijning en afstemming van het beleid in de beleidsvelden Cultuur, Jeugd, Media en Onderwijs. Een dergelijk sturingsinstrument bestaat niet meer. Een overkoepelend plan of structureel overleg tussen beleidsorganen, om de afstemming van doelstellingen en maatregelen van overheidsorganen te bewaken, is er evenmin.

Van het kenniscentrum wordt verwacht dat het visie- en beleidsvorming ondersteunt. Het doet dat door:

- een tweejaarlijkse analyse van het mediawijsheidsveld, die zo breed mogelijk wordt gecommuniceerd;
- het beantwoorden van vragen van departementen of ministers;
- structureel overleg met het kabinet van Media en het departement CJM;
- de publicatie van twee *white papers*, met aanbevelingen voor het beleid;
- overleg met andere relevante kabinetten, departementen en overheidsorganen.

De opdrachtformulering (subsidieovereenkomst) en de permanente financiering van het kenniscentrum komt hoofdzakelijk van de minister van Media, en voor een klein deel ook van de minister van Onderwijs. In de stuurgroep van het kenniscentrum zijn vanuit de Vlaamse Overheid enkel de beleidsvelden Media en Onderwijs vertegenwoordigd. Alleen de departementen OV en CJM stellen dat ze, bij de uitwerking van nieuwe maatregelen, rekening houden met de veldtekening en analyses van het kenniscentrum. Het zijn ook de enige administraties die verwijzen naar de overlegstructuren van het kenniscentrum voor de raadpleging van de sector. Het is onduidelijk wat de impact van het kenniscentrum is in andere beleidsdomeinen. De mogelijkheden van het kenniscentrum tot ondersteuning van de beleidsontwikkeling zijn dan ook begrensd. In de afgelopen beleidsperiode vond wel overleg plaats met overheidsorganen uit deze domeinen¹⁸, maar dat geschiedde doorgaans ad hoc over bepaalde initiatieven. Voor de meeste van hun maatregelen werken de overheidsdepartementen wel samen met het kenniscentrum.

¹⁸ Zie jaarverslagen van het kenniscentrum 2016-2018.

2.2 Maatregelen van de Vlaamse overheid

2.2.1 Voorstelling van de overheidsmaatregelen

Het Rekenhof heeft met de antwoorden van de administraties van de belangrijkste betrokken beleidsdomeinen een lijst opgesteld met maatregelen waarmee de Vlaamse overheid mediawijsheid wil bevorderen bij kwetsbare groepen¹⁹. De maatregelen betreffen de verhoging van competenties van mediawijsheid bij de kwetsbare groepen en een aantal randvoorwaarden, zoals een veilige omgeving creëren en de fysieke toegang verbeteren. Voor de bepaling van competentieverhogende maatregelen hanteerde het Rekenhof de indeling uit het competentiemodel Mediawijsheid van het kenniscentrum: media gebruiken en media begrijpen. Media gebruiken is actief, technisch en creatief omgaan met media en omvat de subcompetenties: bedienen, navigeren, organiseren en produceren. Media begrijpen is bewust en kritisch omgaan met media, observeren (mogelijkheden zien), analyseren, evalueren en reflecteren. Een veilige omgeving gaat over de bescherming tegen risico's en ongewenste inhoud. Fysieke toegang betreft de eliminatie van fysieke drempels voor het gebruik van media, zoals door de terbeschikkingstelling van materiaal en aanpassingen voor mensen met een beperking.

In alle beleidsdomeinen die doelstellingen formuleerden voor mediawijsheid of digitale vaardigheden voor kwetsbare groepen, zijn daarvoor ook effectief maatregelen getroffen. Het Rekenhof identificeerde 31 maatregelen over de verschillende beleidsdomeinen. Bijlage 1 licht de maatregelen toe. Ze kunnen worden opgedeeld als volgt:

- initiatieven en producten die worden georganiseerd of ontwikkeld door een overheidsorgaan;
- regelgeving, meer bepaald het opleggen van verplichtingen en verboden;
- initiatieven van derden die de Vlaamse overheid financieel ondersteunt.

¹⁹ Een aantal maatregelen werden niet in de lijst opgenomen omdat de finaliteit niet lag in leren omgaan met media, fysieke toegang verbeteren of een veilige omgeving creëren, of omdat ze niet gericht waren op de vermelde kwetsbare groepen.

Tabel 1 - Overzicht van de maatregelen

	Beleids- domein	Maatregel	Betrokken overheids- organisatie ²⁰
Eigen initiatieven	CJSM	KLAAR	VRT
		EDUbox	VRT
		Ketnet Community	VRT
		Slim op het internet/Vet op het net	VRT
	OV	WAI-NOT	Departement OV
		KlasCement, leermiddelen mediawijsheid	Departement OV
	WVG	EXPOO website, themapagina Mediaopvoeding	Agentschap Kind en Gezin
		Groeimee website, themapagina Sociale Media	Agentschap Kind en Gezin
Regulering	CJSM	Project Begeleid Digitaal	Agentschap Informatie Vlaanderen
		Mediadecreet: bepalingen inzake bescherming minderjarigen	VRM en departement CJM
		Mediadecreet: bepalingen inzake toegankelijkheid omroepprogramma's	Departement CJM, VRT en VRM
		Richtlijn VAF in verband met toegankelijkheid gesubsidieerde Vlaamse films	VAF en departement CJM
Derden	CJSM	Kenniscentrum	Departement CJM
		Subwebsites kenniscentrum	Departement CJM
		Partnerprojecten kenniscentrum	Departement CJM
		De Schaal van M	Departement CJM en VRT
		Nieuws in de Klas	Departement CJM
		Projectsubsidies	Departement CJM
		Jeugdverenigingen participatie en informatie die werken rond en met media	Departement CJM
		Filmeducatie voor de jeugd	VAF
	OV	Mediacoach	Departement OV
		Mediacoach voor Basiseducatie	Departement OV
		Centra voor Basiseducatie, ICT-cursussen	Departement OV en VDAB
		Educatieve werking kenniscentrum	Departement OV
		Veilig Online/Clicksafe	Departement OV
		Het Archief voor Onderwijs	Departement OV
	WVG	No Hate Alternarratief – Brug naar Welzijn	Departement WVG
		Wie Online	Departement WVG
	WSE	Sectorconvenants: aandacht voor digitale geletterdheid en voor onder meer kortgeschoolden en 55-plussers	Departement WSE
		ESF-opleidingen in bedrijven, aandacht voor digitale geletterdheid en bereiken van 20% oudere werknemers	Departement WSE
	EWI	CoderDojo, Codefever, CodesCool in het kader van het ICT-impulsplan	Departement EWI

De meeste maatregelen situeren zich in de beleidsdomeinen CJSM en OV. De beperkte aandacht in de beleidsdocumenten van WSE en WVG weerspiegelt zich in het beperkt aantal overheidsmaatregelen in die sectoren. Hoewel het Vlaamse ouderenbeleidsplan uitdrukkelijk een doelstelling formuleert over het dichten van de digitale kloof bij ouderen, zijn daarvoor weinig maatregelen genomen.

²⁰ Overheidsorganisatie die de maatregel uitvoert of de uitvoering ervan opvolgt.

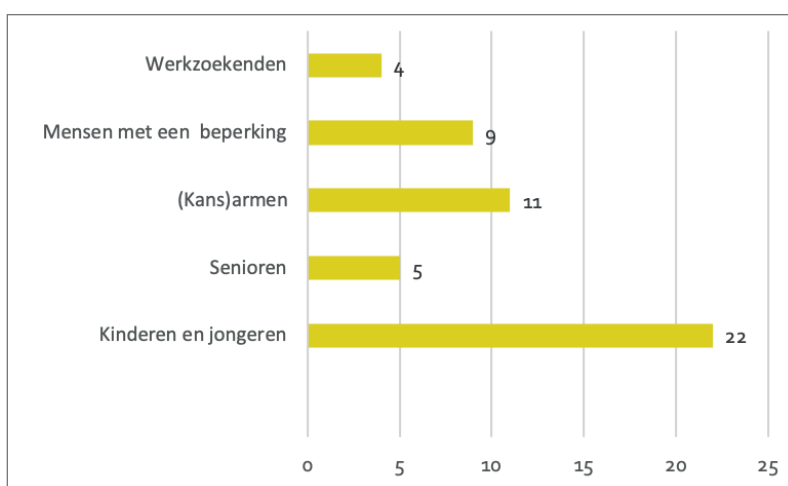
De geïdentificeerde maatregelen verschillen sterk van opzet en omvang. Het aspect mediawijsheid/digitale competenties vormt maar een beperkt onderdeel van de sectorconvenants, de ESF-bedrijfsopleidingen en Het Archief voor Onderwijs. Bij Begeleid Digitaal, ESF-opleidingen en de sectorconvenants vormen de vermelde kwetsbare groepen een beperkt onderdeel van het doelpubliek. Bij de VRT komt mediawijsheid, behalve in de hierboven vermelde initiatieven, ook aan bod in de reguliere programma's. De bereikte doelgroep hangt samen met het publiek van deze programma's.

2.2.2 Analyse van de maatregelen

Het Rekenhof ging na hoe de maatregelen verdeeld zijn over de doelgroepen, welke aanpak wordt gehanteerd, welke media aandacht krijgen en hoe duurzaam ze zijn. Waar mogelijk ging het ook na in welke mate de overheidsinitiatieven inspelen op hiaten in het mediawijsheidsveld die bleken uit de veldanalyse 2017 van het kenniscentrum²¹.

Doelgroep

Grafiek 1 – Maatregelen per doelgroep²²

Bron: analyse Rekenhof

De Vlaamse overheid richt het merendeel van haar maatregelen voor kwetsbare doelgroepen op kinderen en jongeren (71%, 22 maatregelen op 31). Bovendien is het leerplichtonderwijs, een belangrijke speler in het bijbrengen van mediawijsheid voor deze groep, in dit onderzoek niet opgenomen. Het merendeel van de maatregelen voor kinderen en jongeren (17) is uitsluitend op die groep gericht. Voor werkzoekenden en senioren zijn er weinig maatregelen. Geen enkele maatregel is uitsluitend gericht op één van deze twee groepen en sommige maatregelen zijn veel ruimer dan mediawijsheid (bv. sectorconvenants of ESF-opleidingen).

Uit de veldtekening van het kenniscentrum bleek dat het mediawijsheidsveld in het algemeen veel aandacht heeft voor kinderen en jongeren. Mensen met een beperking en kansarmen zijn

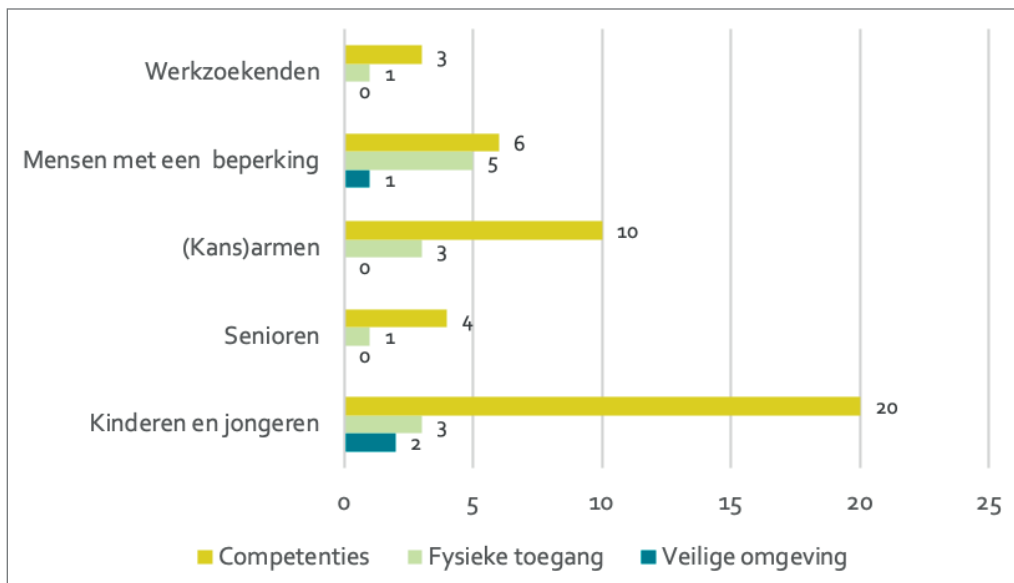
²¹ De veldanalyse gaat wel uit van organisaties en houdt geen rekening met het aantal en de omvang van de maatregelen.

²² Verscheidene overheidsmaatregelen richten zich op meer dan één kwetsbare groep.

veel minder een doelgroep van mediawijsheidsorganisaties en de Vlaamse overheid blijkt de hiaten in het mediawijsheidsveld op dat vlak slechts beperkt aan te vullen.

Aspect van mediawijsheid

Grafiek 2 - Doel maatregelen

Bron: analyse Rekenhof

De meeste maatregelen trachten de mediawijsheidscompetenties bij kwetsbare groepen te verhogen. Dat is zo voor alle doelgroepen. De nadruk op competenties sluit aan bij de beleidsdoelstellingen, die vooral inzetten op de verhoging van de mediawijsheidscompetenties en het actief en kritisch leren omgaan met media.

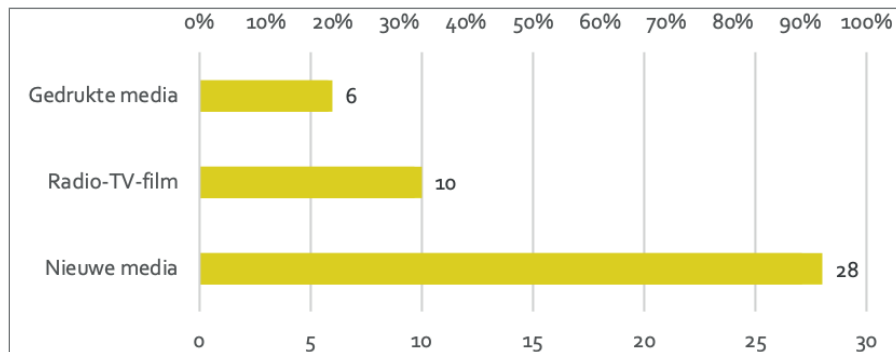
Fysieke toegang verlenen tot media komt op de tweede plaats (26%, 8 maatregelen op 31)²³. Toegang verlenen tot media is een belangrijke doelstelling in het geheel van maatregelen bij mensen met een beperking. Dat komt onder meer door de initiatieven voor het toegankelijk maken van televisieprogramma's en films. Deze doelstelling wordt ook ingevuld door de maatregel Begeleid Digitaal, die de Vlaamse overheidsdiensten bij digitalisering toegankelijk moet houden voor mensen die digitaal minder vaardig zijn en die zich op alle kwetsbare groepen richt. Het minst zet de Vlaamse overheid in op de creatie van een veilige omgeving (10%, 3 maatregelen). Maatregelen die dat beogen, richten zich op twee kwetsbare groepen: mensen met een verstandelijke beperking en kinderen en jongeren. De overheid neemt daarnaast nog (regulerende) maatregelen ter bescherming van mediaconsumenten (zoals reclame-regelgeving en gegevensbescherming), maar die richten zich niet op een bepaalde kwetsbare groep. Internet en sociale media zijn in België nog maar weinig gereguleerd. Het beperkt aantal beschermende maatregelen stemt overeen met de visie van de Vlaamse overheid op het mediawijsheidsbeleid, die de nadruk legt op emancipatie en het weerbaar maken van burgers, meer dan op uitgebreide regelgeving²⁴.

²³ Uit grafiek 2 zijn deze aantallen, door overlapping, niet af te lezen. Dit kan ook gelden voor volgende grafieken.

²⁴ Conceptnota Mediawijsheid, p. 11-12.

Soort media

Grafiek 3 – Soort media

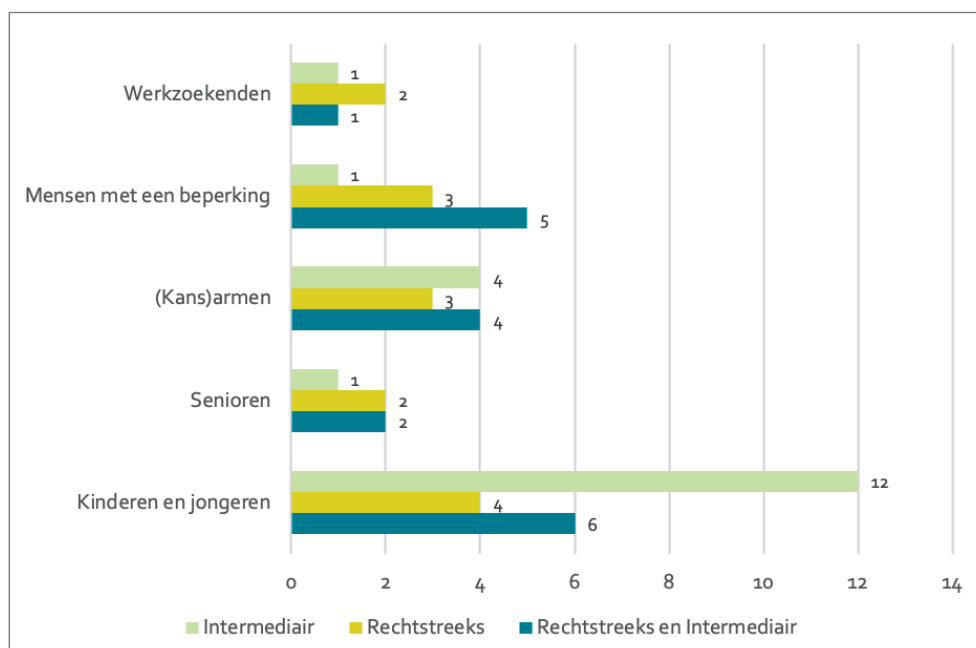
Bron: analyse Rekenhof

De meeste aandacht gaat voor alle kwetsbare doelgroepen naar de nieuwe media: 20 van de 31 maatregelen hebben uitsluitend betrekking op nieuwe media. Het is ook net door de opkomst van deze media dat de aandacht voor mediawijsheid is toegenomen. De overheid besteedt ook aandacht aan klassieke media, doorgaans in combinatie met nieuwe media. De veldtekening van het kenniscentrum toonde aan dat ook bij de organisaties in het mediawijsheidsveld de meeste aandacht uitgaat naar digitale media en in mindere mate naar klassieke media. De overheid bevestigt met haar initiatieven deze trend. Nieuwe media zijn minder bekend en bieden bijzondere risico's en mogelijkheden. Klassieke media worden echter nog altijd door veel mensen gebruikt, ook uit kansengroepen, en hebben eigen kenmerken. Ze worden ook vermeld in de beleidsdoelstellingen.

Intermediairen

Maatregelen zijn rechtstreeks gericht op kwetsbare groepen of op intermediaire personen, die een faciliterende rol kunnen spelen bij het aanleren van mediawijsheidscompetenties aan de kwetsbare groep.

Grafiek 4 - Gerichtheid maatregelen

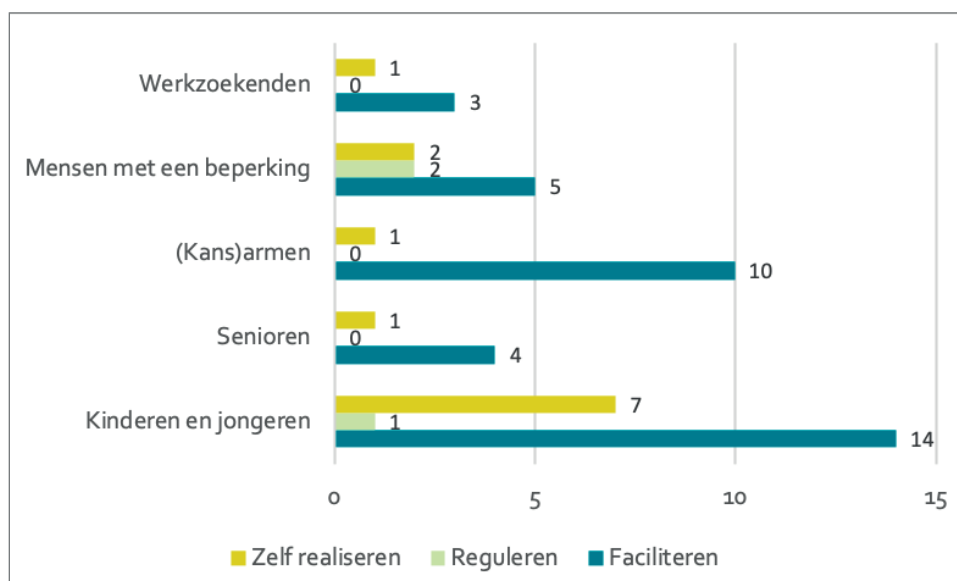
Bron: analyse Rekenhof

Ongeveer de helft van de maatregelen (14) richt zich uitsluitend op personen die mediawijsheid kunnen faciliteren, wat overeenstemt met de doelstelling van het beleid om in belangrijke mate te werken via deze groep. Vooral bij kinderen en jongeren wordt onrechtstreeks gewerkt, via leerkrachten, ouders, jeugdwerkers, begeleiders. De overheid voorziet wel duidelijk minder in ondersteuning voor vrijwilligers en professionals die werken met andere doelgroepen dan kinderen en jongeren.

Rol van de Vlaamse overheid

De Vlaamse overheid werkt op verschillende manieren aan mediawijsheid bij kwetsbare groepen. Ze kan de rol opnemen van facilitator van initiatieven uit het veld (bijvoorbeeld met subsidies), regulator of zelf zaken realiseren.

Grafiek 5 - Rol overheid

Bron: analyse Rekenhof

De Vlaamse overheid kiest vooral voor de rol van facilitator door initiatieven van derden te ondersteunen (61%, 19 maatregelen). Overheidsinstellingen realiseren ook zelf een belangrijk deel van de maatregelen (29%, 9 maatregelen). De rol van regulator is minder belangrijk (10%, 3 maatregelen). Competenties stimuleren leent zich minder tot reguleren.

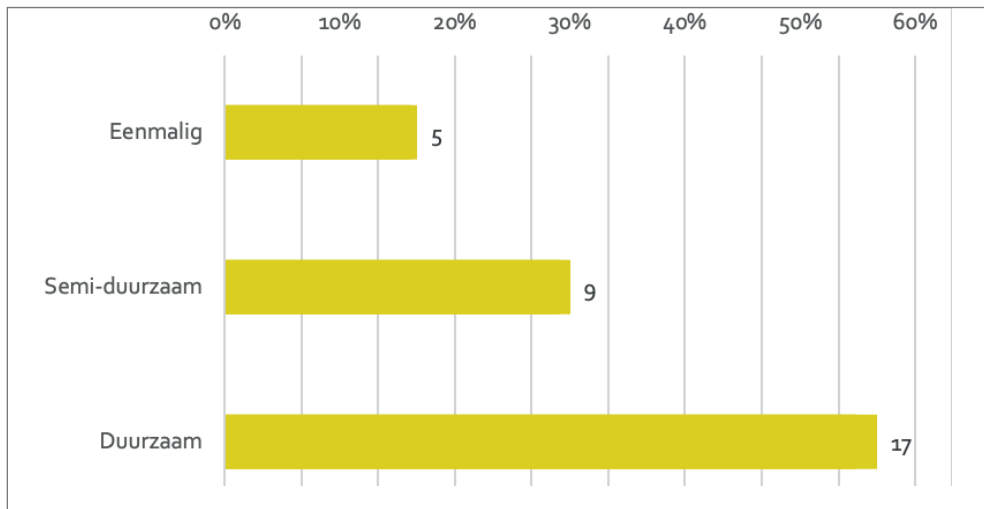
Als de overheid haar mediawijsheidsbeleid vooral wil realiseren door het ondersteunen van externe organisaties, vergt dat een goede opvolging van de resultaten.

Duurzaamheid

Ten slotte is het belangrijk na te gaan of de maatregelen duurzaam zijn, dat wil zeggen dat ze continuïteit vertonen, dan wel louter ad hoc of precair zijn. Het Rekenhof onderscheidt drie soorten maatregelen:

- duurzaam: maatregelen die steunen op een decretale regeling of die geïntegreerd zijn in de werking van een overheidsorganisatie;
- semi-duurzaam: maatregelen die voor een korte periode (voor 1 tot 3 jaar) zijn opgezet, maar die regelmatig hernieuwd worden en daardoor in de praktijk een zekere continuïteit vertonen;
- eenmalige initiatieven.

Grafiek 6 - Duurzaamheid maatregelen

Bron: analyse Rekenhof

Meer dan de helft van de maatregelen is duurzaam en een derde semi-duurzaam. Grote verschillen tussen de doelgroepen zijn er niet. De continuïteit die de overheidsmaatregelen vertonen, moet wel gerelativeerd worden. Initiatieven die telkens verlengd worden, kan de betrokken minister met een eenvoudige beslissing stopzetten. Dat geldt ook voor het kenniscentrum.

De duurzaamheid van de overheidsmaatregelen is vooral groot bij regulerende maatregelen of maatregelen die overheidsorganisaties uitvoeren. Slechts vijf van de negentien initiatieven die de overheid ondersteunt (faciliteert), zijn vervat in een decreet. De vaststelling van het kenniscentrum dat een groot deel van de organisaties die werken rond mediawijsheid, niet kan rekenen op structurele erkenning en financiering, geldt dus ook voor de maatregelen ten aanzien van kwetsbare groepen die de Vlaamse overheid ondersteunt.

2.2.3 Uitvoering en opvolging van de maatregelen

De opdrachtschrijving en de verantwoordelijkheden voor de uitvoering van elke maatregel zijn over het algemeen duidelijk geregeld. Voor maatregelen die derden uitvoeren, zijn de opdracht, de uitvoeringsvoorwaarden en het toezicht in een subsidiebesluit of -overeenkomst vastgelegd. Er is altijd in een uitvoeringsrapportering voorzien. Meestal wordt gerapporteerd over prestaties en producten die zijn gerealiseerd. Andere resultaten die sporadisch aan bod komen, zijn: het bereik van bepaalde doelgroepen, het aantal gebruikers van een website of de tevredenheid van deelnemers. Ongeveer de helft van de maatregelen kende na verloop van tijd bijsturing op grond van evaluaties of uitvoeringsrapporten. De initiatieven die de overheidsorganen zelf ontwikkelen, zijn geregeld volgens de gebruikelijke regels en afspraken voor de interne werking.

Het mediadecreet bepaalt duidelijk de verplichtingen van de verschillende partijen en welk orgaan instaat voor het toezicht op de naleving ervan. Ook de richtlijn voor de toegankelijkheid van langspeelfilms die het Vlaams Audiovisueel Fonds subsidieert, legt de verplichtingen en voorwaarden duidelijk vast. De betrokken regelgeving werd nog niet bijgestuurd.

2.3 Conclusies

Het beleidskader voor mediawijsheid wordt in de eerste plaats gevormd door de beleidsdocumenten van de Vlaamse minister van Media. De minister wil bijzondere aandacht besteden aan kwetsbare groepen. Hoewel dat betrokkenheid vergt van verschillende beleidsdomeinen, is het mediawijsheidsbeleid voor kwetsbare groepen niet centraal gestuurd. De aandacht voor het thema mediawijsheid in de beleidsdomeinen die relevant zijn voor de kwetsbare groepen, verschilt sterk. De verschillen in terminologie en niveau van doelformulering maken het moeilijk om op basis van de beleidsdocumenten een duidelijk, samenhangend beeld te krijgen van het beleid. De kwetsbare groepen zijn vermeld, maar niet verder gedefinieerd. De onderbouwing van de gekozen groepen is niet altijd duidelijk en zorgt niet voor een helder beeld van de specifieke knelpunten waar het beleid moet op inspelen.

Het Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid wordt in het algemeen erkend in zijn centrale rol en tracht een coördinerende functie op te nemen. Voor verschillende maatregelen werken de overheidsorganisaties samen met het kenniscentrum, maar alleen met de beleidsvelden Media en Onderwijs is er structureel overleg. Niet elk relevant beleidsveld houdt rekening met de veldanalyses van het kenniscentrum, waardoor er een risico is op fragmentatie en een incoherente aanpak.

De maatregelen van de Vlaamse overheid voor de kwetsbare groepen zetten vooral in op het verhogen van de mediawijsheidscompetenties, minder op de creatie van een veilige media-omgeving, en sluiten zo aan bij de beleidsdoelstellingen. De maatregelen zijn vooral gericht op kinderen en jongeren of op vrijwilligers en professionelen die met deze doelgroep werken. Deze doelgroep krijgt al veel aandacht van organisaties in het brede mediawijsheidsveld. Mensen met een beperking en kansarmen zijn veel minder een doelgroep van mediawijsheidsorganisaties en de Vlaamse overheid vult de hiaten in het mediawijsheidsveld maar beperkt aan. Ook voor werkzoekenden en senioren zijn er weinig maatregelen.

De overheidsmaatregelen vertonen een grote continuïteit doordat ze zijn ingebed in een overheidsorganisatie, reglementering of al vele jaren worden ondersteund. Toch blijft een belangrijk deel van de initiatieven precair doordat ze niet gevat zijn in een reglementair kader dat de ondersteuning voor langere tijd waarborgt. Dat geldt ook voor het kenniscentrum, nochtans één van de centrale actoren. De uitvoering en opvolging van de maatregelen is in het algemeen duidelijk geregeld.

HOOFDSTUK 3

Evaluatie van de beleidsmaatregelen: bereik en impact

Het Rekenhof vroeg de administraties naar de opvolging van de maatregelen. Daarbij peilde het naar de volgende aspecten: het bereiken van de kwetsbare groepen, de bijdrage aan media-wijsheidscompetenties, de bijdrage aan de toegang tot de media en de bijdrage aan een veilige mediaomgeving. Ook organiseerde het Rekenhof zeven focusgroepen met ervaringsdeskundigen en vertegenwoordigers van de verschillende doelgroepen. Het wilde daarmee informatie verzamelen bij de doelgroep of bij mensen die de doelgroep goed kennen.

De onderstaande tabel geeft voor elke maatregel aan welke informatie over bereik en impact beschikbaar is in rapporten en evaluaties. Waar mogelijk is ook de kostprijs van de maatregel opgenomen²⁵.

²⁵ De bereikcijfers en de kostprijs gaan meestal over het jaar 2018. Bij eenmalige initiatieven zijn de gegevens van het laatste jaar vermeld.

Tabel 2 – Bereik en impact van de maatregelen

 = kinderen en jongeren, = kansarmen, = mensen met een beperking,
 = senioren, = werkzoekenden, = rechtstreeks, = intermediair

Maatregel	Doelgroep	Gerichtheid	Doelstelling doelgroepbereik	Doelstelling gehaald	Bereik: aantal deelnemers of bezoekers website	Kost in euro	Impactevaluatie	Evaluatie op niveau van tevredenheid of bruikbaarheid	Evaluatie van competenties intermediairen	Evaluatie van competenties kwetsbare groep	Evaluatie van andere impact ²⁶
Begeleid Digitaal	 		✗				✗				
Centra voor basiseducatie: ICT opleidingen	 		✗		10.546		✗				
CoderDojo					6.425						
Codefever	 		✓	✓ ²⁷	4.584	496.000	✗				
CodesCool											
De Schaal van M			✓	✓	11.219	68.900 ²⁸	✓	✓	✓	✓	✓
EDUbox ²⁹			✗		20.000		✗				
Educatieve werking KC			✗		41	39.500	✓	✓	✗	✗	✓
ESF-opleidingen in bedrijven			✗				✗				
EXPOO, themapagina Mediaopvoeding			✗			3.000	✗				

²⁶ Andere impact dan op competenties zoals: debat bevorderen, zelfstandig kunnen werken, motivatie verhogen, aansluiten bij de leefwereld van leerlingen, verandering van de organisatie, toepassen in de praktijk of organisatie.

²⁷ Enkel voor Codefever en CodesCool.

²⁸ De uitgaven voor De Schaal van M zitten vervat in de subsidie voor de algemene werking van het kenniscentrum.

²⁹ Raming: 1000 boxen verdeeld aan leerkrachten x 20 leerlingen per klas.

Maatregel	Doelgroep	Gerichtheid	Doelstelling doel- groepbereik	Doelstelling gehaald	Bereik: aantal deel- nemers of bezoekers website	Kost in euro	Impactevaluatie	Evaluatie op niveau van tevredenheid of bruikbaarheid	Evaluatie van compe- tenties intermediairen	Evaluatie van com- petenties kwetsbare groep	Evaluatie van andere impact ⁶
Filmeducatie voor de jeugd:											
Filemon		→	✗		10.027	813.000	✗				
JEF					212.373						
Kidscam					1.241						
Groeimee, themapagina Sociale media		→ 	✗		170	1.900	✗				
Het Archief voor Onderwijs		→ 	✗		46.365	166.000	✗				
Jeugdverenigingen parti- cipatie en informatie:						677.370					
Ethercentrum		→	✓	✓			✗				
Mediaraven		→ 									
Stampmedia											
Kenniscentrum, alge- mene werking	 	→ 	✗		122.198	640.000	✗				
Ketnet Community		→	✗		34.363		✗				
KLAAR ³⁰		→ 	✗		65.865		✓	✓	✗	✗	✓
KlasCement, leermidde- len mediawijsheid		→ 	✗				✗				
Mediacoach		→ 	✓	✓	93	64.300	✓	✓	✗	✗	✓
Mediacoach voor basis- educatie		→ 	✓	✓ ³¹	29	28.700	✗				

³⁰ Aantal plays van alle Klaar-afleveringen in 2018.

³¹ Doelstellingen werden voor twaalf van de dertien centra gehaald.

Maatregel	Doelgroep	Gerichtheid	Doelstelling doel- groepbereik	Doelstelling gehaald	Bereik: aantal deel- nemers of bezoekers website	Kost in euro	Impactevaluatie	Evaluatie op niveau van tevredenheid of bruikbaarheid	Evaluatie van compe- tenties intermediairen	Evaluatie van com- petenties kwetsbare groep	Evaluatie van andere impact ⁶
Mediadecreet: bescher- ming minderjarigen		→	✗				✗				
Mediadecreet: toegan- kelijkheid omroeppro- gramma's		→	✗			474.000	✗				
Nieuws in de Klas	 	→ 	✓	✗	155.850	1.044.000	✓	✓	✓	✓	✓
No Hate Alternarratief – Brug naar Welzijn		→ 	✗			25.000	✗				
Partnerprojecten KC	 	→ → 	✗			114.000 ³²	✗				
Projectsubsidies CJM	 	→ → 	✗			304.500	✗				
Richtlijn VAF toegan- kelijkheid gesubsidieerde Vlaamse films		→	✗			40.000	✗				
Sectorconvenants	 	→ 	✗				✗				

³² De uitgaven voor de partnerprojecten zitten vervat in de subsidie voor de algemene werking van het kenniscentrum.

Maatregel	Doelgroep	Gerichtheid	Doelstelling doel- groepbereik	Doelstelling gehaald	Bereik: aantal deel- nemers of bezoekers website	Kost in euro	Impactevaluatie	Evaluatie op niveau van tevredenheid of bruikbaarheid	Evaluatie van compe- tenties intermediairen	Evaluatie van com- petenties kwetsbare groep	Evaluatie van andere impact ⁶
Subwebsites KC MediaNest Sexting Tegencyberpesten Nohate Gamesindeklas E-inclusie Lerenmetbeelden Reclamewijs Onbeperkt mediawijs	 	 	 ³³		21.603 6.556 2.043 1.695 1.397 919 940 362 478	26.700 ³⁴	 ³⁵				
Veilig online en Clicksafe	 				2.941 1.407	45.000					
Vet op het net / Slim op het internet											
WAI-NOT	 	 			8.600	75.300					
Wie Online			 ³⁶		5.340	128.000					

Bron: analyse Rekenhof

³³ Alleen voor MediaNest.

³⁴ De uitgaven voor de subwebsites zitten vervat in de subsidie voor de algemene werking van het kenniscentrum.

³⁵ Alleen voor MediaNest.

³⁶ Doelstelling werd gehaald voor het aantal locaties, maar niet voor de spreiding ervan.

3.1 Algemeen

Over het bereik van de doelgroepen is te weinig informatie beschikbaar. Voor veel maatregelen is geen bereik gekend, voor andere maatregelen is de informatie slechts partieel. Het is dan ook voor de meeste maatregelen onduidelijk hoeveel personen uit de beoogde doelgroep de maatregel bereikt. Voor slechts 29% van de maatregelen zijn doelstellingen vastgelegd wat het bereiken van de doelgroepen betreft³⁷. Ook de subsidieovereenkomsten van het kenniscentrum met de minister van Media bevatten weinig of geen doelstellingen over doelgroepbereik. Het is dus ook maar ten dele mogelijk na te gaan of de maatregelen op het vlak van doelgroepbereik aan de verwachtingen voldoen en of de inzet van de middelen verantwoord is.

Ook over de impact van de maatregelen is weinig informatie beschikbaar. Er zijn acht impact-evaluaties uitgevoerd, waarbij resultaten bij de doelgroep (intermediaren of een kwetsbare groep) aan bod komen, weliswaar soms zeer summier. Slechts vier³⁸ van deze evaluaties bevatten informatie over de impact op mediawijsheid. Er zijn daarnaast nog vier evaluaties lopende of gepland. Bij de meeste maatregelen zijn ook geen specifieke doelstellingen geformuleerd over impact op mediawijsheid. De doelstellingen gaan eerder over inspanningen, te realiseren producten en activiteiten en niet over welke impact wordt beoogd. De evaluaties behandelen dan ook eerder de uitvoering van de opdracht en de geleverde output (welke acties werden uitgevoerd). Voor zeventien, door derden uitgevoerde maatregelen, waren er uitvoeringsrapporten. Een groot deel van die rapportering gaat eveneens over de output. Het kenniscentrum heeft in samenwerking met de vzw Sociale Innovatiefabriek een evaluatie-instrument ontwikkeld om de impact van mediawijsheidsinitiatieven te meten³⁹. Het centrum testte dit instrument in 2018 op de website MediaNest en zal jaarlijks twee eigen initiatieven met deze tool evalueren. Het instrument is ook beschikbaar voor elke organisatie die rond mediawijsheid werkt en die het effect van haar activiteiten wil nagaan.

3.2 Kinderen en jongeren

Bij slechts 7 van de 22 maatregelen zijn doelstellingen voor doelgroepbereik bepaald. Veel maatregelen zijn eerder gericht op intermediaren: leerkrachten, ouders, jeugdwerkers, opvoeders. Daardoor is het exacte bereik van de kwetsbare groep moeilijk vast te stellen. In zoverre gegevens beschikbaar zijn, tonen ze dat op scholen en leerkrachten gerichte maatregelen een vrij groot bereik hebben. Via intermediaren kan een groter deel van de doelgroep bereikt worden. Zo volgden 158 personen die werkzaam zijn in het onderwijs, in de periode 2012-2018 de opleiding tot *mediacoach*. De opleiding kent een stijgend bereik. De mediacoach fungeert als aanspreekpunt voor de pedagogische aanpak van het thema multimedia. De maatregel heeft dus een ruimer, versterkend effect. Het kenniscentrum, dat de maatregel uitvoert in opdracht van het departement Onderwijs en Vorming, probeert online, via de ontsluiting van lesmateriaal, het bereik nog te versterken.

³⁷ Voor de drie regelgevende maatregelen betreffende bescherming van minderjarigen en het toegankelijk maken van media en voor de maatregel begeleid digitaal is een kwantitatieve bereikdoelstelling weliswaar niet relevant.

³⁸ In tabel 2 zijn dit de maatregelen waarvan een evaluatie van de competenties van de intermediaren of van de kwetsbare groep is gebeurd.

³⁹ De Betternet Impact Wizard. Het instrument werd ontwikkeld in de context van B-Bico (een Europees gefinancierd project om in België tot een beter internet voor iedereen te komen) en is gebaseerd op de al bestaande Impact Wizard van de Sociale Innovatiefabriek.

Tabel 3 - Mediaccoach

	2012-2013	2013-2014	2015	2016-2017	2017-2018	Totaal 2012-2018
Totaal deelnemers	57	53	59	83	93	345
Onderwijs	20	18	24	41	55	158

Bron: uitvoeringsverslagen LINC vzw 2014-2015, verslagen kenniscentrum 2016-2017 en bijkomende informatie kenniscentrum

Het project *Clicksafe* bereikte in 2018 in 34 infosessies 1.407 leraren, die de opgedane kennis verder kunnen verspreiden in de klaslokalen. Ook deze maatregel kent een stijgend bereik.

Tabel 4 – Clicksafe

Werkingsjaar	Aantal sessies gerealiseerd	Aantal leraren bereikt
2015	20	833
2016	23	1.044
2017	24	1.080
2018	34	1.407
Totaal	101	4.364

Bron: departement onderwijs en vorming

Nieuws in de Klas bereikte in 2017-2018 155.850 leerlingen. Ongeveer één op drie leerlingen in het vijfde en zesde leerjaar en één op vijf leerlingen in het secundair onderwijs zou deelnemen aan het project⁴⁰.

Tabel 5 – Nieuws in de Klas: aantal bereikte leerlingen

	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Lager Onderwijs	59.546	60.341	58.986	63.203	58.694	49.332	63.499	59.631
Secundair Onderwijs	87.597	93.728	96.932	85.623	82.929	68.893	82.174	79.033
Hoger Onderwijs	1.223	1.212	1.821	2.142	1.690	1.667	1.633	2.253
Volwassen-onderwijs	4.606	5.530	6.046	4.887	4.551	2.464	5.979	3.943
Andere	1.366	1.716	2.258	2.435	2.893	3.823	562	10.990
	154.338	162.527	166.043	158.290	150.757	126.179	153.847	155.850

Bron: uitvoeringsrapport NiK 2017 Vlaamse Nieuwsmedia + evaluatie NiK 2017-2018 door kenniscentrum

Het Archief voor Onderwijs en Klascement richten zich ook op leerkrachten en kennen een vrij groot aantal gebruikers (respectievelijk 46.365⁴¹ en 150.000⁴²). Deze instrumenten bevatten veel leermiddelen om mediawijsheid te bevorderen. *De Schaal van M*, een online wedstrijd over mediavaardigheden, bereikte in 2018 647 klassen of 11.000 leerlingen uit het vijfde en zesde leerjaar.

⁴⁰ Nota van de minister van Media d.d. 14 september 2018 aan de Vlaamse Regering over Nieuws in de Klas 2018-2019.

⁴¹ Jaarverslag VIAA 2017.

⁴² Antwoord van het departement Onderwijs en Vorming op de vragenlijst van het Rekenhof (toestand eind 2018).

Het bereik via ouders ligt lager. De vorming *Veilig Online*, die zich op ouders richt, bereikte in 2018 met 140 vormingsavonden 355 scholen. De vorming kent een spreiding over heel Vlaanderen en over scholen van de verschillende onderwijsnetten.

Tabel 6 – Veilig Online

	2017	2018 ⁴³
Gekende deelnemers	3.435	2.941
Gemiddeld per vormingsavond	25	22,8
Vormingen zonder informatie over deelnemers	10	11

Bron: uitvoeringsverslagen Gezinsbond/Child Focus

De VRT heeft een groot potentieel bereik: op weekbasis bereikt de omroep ongeveer 66-68% van de min zestienjarigen (4-16 jaar op televisie, 12-16 jaar op de radio). Over de bijzondere initiatieven voor kinderen en jongeren bezorgde de VRT geen bereikgegevens aan het Rekenhof. Ook de overige doelgroepen, die hieronder worden besproken, bereikt de VRT, maar de omroep verzamelt daarover geen aparte gegevens.

Ook initiatieven die zich rechtstreeks tot jongeren in hun vrije tijd richten, kunnen een groot bereik halen. Als zij een groter engagement vragen, zoals een workshop volgen of zelf een mediaproduct creëren, ligt het bereik duidelijk lager. *Verenigingen voor filmeducatie* werken evenwel ook samen met scholen voor filmvertoningen en educatieve omkadering, wat hun bereik verhoogt.

Tabel 7 – Verenigingen voor filmeducatie: aantal deelnemers

	Filmvertoning	Educatieve werking (workshops, vorming)	Creatie
JEF	182.676	17.242	12.455
Filemon	8.040	1.987	/
Kidscam	539	/	702

Bron: eigen berekening op basis van uitvoeringsverslagen 2018 verenigingen

Bij de drie *jeugdverenigingen* die werken rond media, varieert het aantal jongeren dat mediaproducten realiseert van 50 tot een hondertal per jaar. Het bereik van de vorming gaat van een hondertal tot meer dan duizend per jaar, naargelang de vereniging. De nadruk op de realisatie van een mediaproduct dat publiceerbaar is, vormt een aanvulling op de activiteiten die plaatsvinden in schoolverband.

Uit de focusgesprekken met jongeren en intermediären bleek dat het bestaand materiaal niet optimaal verspreid en gepromoot wordt. Een duidelijk overzicht van de aangeboden instrumenten ontbreekt. De gespreksdeelnemers prezen het kenniscentrum om de creatie van netwerken, maar vonden dat het centrum zijn rol actiever zou kunnen spelen. Voorts kan het een aandachtspunt zijn ervoor te zorgen dat de maatregelen alle onderwijsvormen en alle leeftijden bereiken.

⁴³ Het aantal deelnemers is niet volledig vergelijkbaar, aangezien de ouderavonden in BUSO-scholen in 2017 zijn meegeteld en in 2018 apart zijn berekend bij de ouderavonden voor kansarmen (zie punt 3.3).

Van vier maatregelen werd hun impact op mediawijsheidscompetenties in zekere mate geëvalueerd. Het gaat vooral over competenties van intermediairen. Twee evaluaties van de vier peilden ook naar de competenties van kinderen en jongeren. De evaluaties baseerden zich op een inschatting door intermediairen. Nog eens drie maatregelen kenden uitsluitend een soms vrij beperkt tevredenheidsonderzoek⁴⁴. Voor veel maatregelen is het dus onduidelijk of de mediawijsheid van de bereikte jongeren verbeterd is.

De spaarzame evaluaties van de impact van maatregelen op de competenties, wezen op een positieve invloed op de competenties van intermediairen en van kinderen en jongeren. Er was vooral invloed op de competentie *begrijpen van media*, dat wil zeggen: bewust en kritisch omgaan met media. *Zelf media creëren* scoorde lager.

De deelnemers aan de focusgesprekken beoordeelden de maatregelen over het algemeen als kwaliteitsvol. Zij vermeldden als aandachtspunten:

- visuele aantrekkelijkheid van de websites;
- overzichtelijkheid van de aangeboden info;
- duidelijkheid in de gehanteerde taal, ook voor (anderstalige) ouders.

Als sterke punten gaven de focusgroepen aan:

- gemakkelijk bruikbaar materiaal voor leerkrachten en een veilige omgeving om in de klas aan mediawijsheid te werken;
- voor jonge kinderen is een veilige omgeving om in te experimenteren met sociale media interessant;
- jongeren zelf vinden de mogelijkheid aan de slag te gaan rond media of leeftijdsgenoten aan het werk te zien, aantrekkelijk.

3.3 Kansarmen

Ook voor de elf maatregelen die zich op kansarmen richten, is het voor zeker de helft van de maatregelen onduidelijk hoeveel mensen uit deze doelgroep zij bereiken. Er zijn weinig doelstellingen geformuleerd, noch voor de maatregelen die de overheid zelf organiseert, noch voor de maatregelen die derden uitvoeren.

Uit de focusgroepen blijkt wel dat een maatregel die een groot bereik bij kansarmen wil halen, aan een aantal specifieke kenmerken moet voldoen. Het is aangewezen dat de maatregel een specifieke aanpak hanteert voor deze doelgroep. Als hij de doelgroep niet als prioritair beschouwt of als die doelgroep niet de primaire doelgroep is, bestaat het risico op een lager bereik. Bovendien biedt het een voordeel om ook met kansarmen als doelgroep vaak een beroep te doen op intermediairen. Een tussenpersoon is aangewezen om de nuttige informatie en instrumenten over te brengen naar de doelgroep. De drempel voor deze doelgroep is vaak groot: zij hebben niet altijd toegang tot media, kennen soms faalangst, zijn op zoek naar een vertrouwde omgeving en achten competentieverhoging in mediawijsheid vaak niet prioritair.

Sommige projecten zetten duidelijk in op een aantal van deze drempels. *Wie Online* werkt samen met organisaties voor mensen in armoede en organiseert openbare computerruimtes

⁴⁴ Educatieve werking KC, KLAAR en Mediacoach.

en computerbegeleiding in de lokalen van deze organisaties. Dat zorgt voor een vertrouwde laagdrempelige omgeving en de organisaties helpen de doelgroep motiveren om deel te nemen. Het aantal locaties waar *Wie Online* ondersteuning biedt aan openbare computerruimtes met begeleiding, breidt langzaam uit.

Tabel 8 – Wie Online: aantal computerruimtes

	2013	2014	2015	2016	2017
Antwerpen	4	5	7	7	7
Limburg	6	7	7	7	7
Oost-Vlaanderen	1	2	2	3	4
Vlaams-Brabant	1	1	2	2	3
West-Vlaanderen	1	1	4	3	3
Brussel	1	3	3	3	3
Totaal	14	19	25	25	27

Bron: uitvoeringsverslagen *Wie Online* 2013, 2014, 2015, 2017 en projecttekst 2017-2018

De organisatie rapporteert jaarlijks over de voortgang van het project en de werking van de verscheidene locaties. Ze wijst er daarbij altijd op dat het moeilijk is voldoende bekwame vrijwilligers te vinden die een opleiding tot begeleider willen volgen en zich blijvend willen engageren als begeleider.

De administratie vroeg de projectlocaties in 2018 naar hun bereik en deed de volgende vaststellingen:

- Het aantal deelnemers per inloophmoment varieert van 2 tot 30. Op jaarbasis varieert het aantal bezoekers aan de openbare computerruimtes van 12 tot 500.
- De meeste respondenten beoordelen het bereik van de doelgroep als voldoende tot zeer goed. Zij wegen hun tevredenheid over dit bereik meestal af tegen de mogelijkheden van de lokale context.
- Alle locaties bereiken mensen in armoede, kwetsbare gezinnen en alleenstaanden, dak- en thuislozen en mensen in schuldbemiddeling. Alle respondenten beklemtonen de noodzaak van dit aanbod.

Toch is de subsidiëring van dit project in 2019 stopgezet. De projectpartner zou geen aanvraag meer hebben ingediend.

De centra voor basiseducatie (CBE's) bieden korte, eenvoudige ICT-cursussen aan, die inspelen op concrete noden van mensen in het dagelijkse leven. Daarnaast organiseren ze samen met organisaties voor mensen in armoede cursussen en vorming. Het aantal cursisten in de ICT-opleiding van de CBE's stijgt. De focusgroep signaleerde een stijgende vraag naar ICT-cursussen, onder meer doordat ook bij laaggeschoolde werknemers de nood aan digitale vaardigheden toeneemt.

Tabel 9 – ICT-cursussen CBE: aantal cursisten

Periode	aantal
2015-2016	9.677
2016-2017	10.179
2017-2018	10.546

Bron: Statistisch Jaarboek van het Vlaams Onderwijs

Er is een toenadering tussen de sector en het kenniscentrum. De CBE's hebben de maatregel *Mediacoach* in 2018-2019 intensief geïntroduceerd: in elk van de dertien centra moest minstens één personeelslid deze opleiding volgen en 28 deelnemers van twaalf centra behaalden een competentiedocument. Deze mediacoaches kunnen het thema mediawijsheid verder verspreiden in hun organisatie.

Het project *Veilig Online*, dat vormingsavonden over mediawijsheid organiseert voor ouders, heeft sinds 2018 een duidelijke doelstelling voor de realisatie van bijkomende ouderavonden voor kansengroepen. Het organiseerde 38 vormingsavonden met een gemiddeld bereik van twaalf deelnemers uit de kansengroepen.

Andere maatregelen hebben kinderen en jongeren als prioritaire doelgroep, maar besteden zijdelings ook aandacht aan het bereiken van kansarmen. *Nieuws in de Klas* bereikt in de scholen ook kansarme leerlingen, maar in het volwassenenonderwijs is het bereik beperkter. Het lesmateriaal zou, volgens CBE-medewerkers in de focusgroep, te weinig aangepast zijn aan de doelgroep. De projecten uit het *ICT-impulsplan* doen inspanningen om kansarme jongeren te bereiken. *CoderDojo* en *CodesCool* zijn gratis en werken met open software. *CodesCool* onderstreept in de communicatie aan deelnemende scholen dat het een sociale mix beoogt met aandacht voor kinderen uit kansengroepen. *Codefever* voorziet in gratis plaatsen en sociale tarieven. Het aantal deelnemers dat ervan gebruik maakt, is nog beperkt (veertien gratis plaatsen en 233 plaatsen tegen een sociaal tarief op 4.584 deelnemers), maar wel stijgend. Een aantal projecten van het kenniscentrum kenden de focusgroepen minder goed (bv. *Digitale kansen voor kansarme groepen* en het instrument *Mediawijze verhalen*).

Over de impact op mediawijsheidscompetenties bij kansarmen is weinig informatie beschikbaar. De focusgroepen reageerden positief op verscheidene initiatieven. *Wie Online* voorziet in de noodzakelijke fysieke toegang, is laagdrempelig en vraagt geen langdurig engagement. De individuele begeleiding en de keuze voor concrete vragen als uitgangspunt, vergroten de zelfredzaamheid in de digitale wereld.

Ook de *ICT-cursussen van de CBE's* vonden de focusgroepen goed aangepast aan de doelgroep kansarmen, al is de drempel voor sommigen nog te hoog. De samenwerking tussen enkele CBE's en armenorganisaties beschouwen ze als een goede manier om ook die personen vaardigheden bij te brengen. De aanpak is laagdrempelig en vindt plaats in een vertrouwde omgeving, met lesgevers die vaardig met de doelgroep kunnen omgaan. De focusgroepen beklemtoonden dat de voortdurende evolutie en de beperkte leercapaciteit van sommige mensen behalve tot inspanningen om competenties te verhogen, ook verder zal nopen tot ondersteuning en begeleiding in de omgang met digitale media, bv. in openbare computerruimtes.

Er is geen informatie over het resultaat van de initiatieven in het kader van *Begeleid Digitaal* bij de burgers die minder gemakkelijk digitaal interageren. De focusgroepen waardeerden de mogelijkheid tot telefonisch contact en een centraal aanspreekpunt met een kort en duidelijk nummer, maar onderstreepten dat een fysiek loket voor overheidsdiensten noodzakelijk blijft om verschillende redenen:

- Er zijn nog altijd mensen die thuis geen toegang hebben tot het internet door de hoge kostprijs van het materiaal of de internetaansluiting. Ook thuis printen en scannen is niet vanzelfsprekend.
- Sommigen beschikken niet over de digitale vaardigheden en hebben nood aan hulp.
- Sommigen beschikken niet over een bankkaart, waardoor ze geen digitale betalingen kunnen doen.
- Sommigen kunnen hun vraag niet duidelijk formuleren, wat bij digitale en telefonische communicatie tot problemen kan leiden.

3.4 Mensen met een beperking

Voor geen enkele op mensen met een beperking gerichte maatregel is een doelstelling inzake bereik vooropgesteld⁴⁵. Er is ook weinig informatie over het gehaalde bereik. Alleen voor *WAI-NOT*, een website die zich specifiek richt op kinderen en jongeren met een verstandelijke beperking, is het aantal gebruikers gekend. In mei 2019 waren er ongeveer 8.600 geregistreerde gebruikers en dat aantal vertoont een stijgende trend. Dit instrument richt zich op een beperkte groep mensen met een ernstige verstandelijke beperking. Voor veel mensen met een verstandelijke beperking is het aangewezen te leren omgaan met reguliere platformen en communicatiemiddelen. De subwebsite en de projecten van het kenniscentrum richten zich op intermediairen (organisaties, leerkrachten, begeleiders). In de focusgroep pleitten mensen met een beperking voor voldoende instrumenten en platformen die zich rechtstreeks op hen richten, waar zij zelf informatie of hulpmiddelen kunnen vinden.

Wat de impact van de maatregelen betreft, wezen de focusgroepen expliciet op de diversiteit binnen de doelgroep zelf. De aard en het niveau van de beperking vergen een verschillende aanpak, die de bestaande maatregelen niet weerspiegelen. Een verhoging van de competenties is dan misschien ook niet voor iedereen haalbaar. Voorzien in een veilige omgeving is voor sommige mensen uit de doelgroep prioritair.

3.5 Senioren

Ook de maatregelen voor senioren hebben weinig aandacht voor doelgroepbereik: er zijn amper doelstellingen vooropgesteld en er is weinig informatie over het bereik beschikbaar. Verslagen en evaluaties van de sectorconvenants en de ESF-opleidingen rapporteren niet over oudere werknemers of over digitale vaardigheden. Het kenniscentrum rapporteert evenmin over het bereik bij senioren. De deelnemers aan de seniorenfocusgroep zien het kenniscentrum als een organisatie die zich richt op kinderen en jongeren, waarbij senioren alleen aan bod komen in hun rol als grootouder en begeleider van kleinkinderen. In de focusgroep werd vooral geopperd dat ontwikkelde instrumenten beter bekend gemaakt moeten worden.

⁴⁵ Twee maatregelen (ondertiteling van televisieprogramma's en audiobeschrijving bij films) betreffen het toegankelijk maken van media voor slechtzienden en slechthorenden. Kwantitatieve doelstellingen voor bereik zijn daarvoor niet nuttig.

Daar lijkt een belangrijke rol weggelegd voor intermediairen, zoals seniorenverenigingen en andere professionals en vrijwilligers die werken met senioren. Voor een deel van de senioren is ook een laagdrempelige vertrouwde omgeving belangrijk.

Over de impact stelden de focusgroepen dat de maatregelen vaak niet voldoende toegankelijk zijn. De gebruikte terminologie kan al een drempel vormen. Daarenboven vertrekken de instrumenten niet vanuit de concrete digitale behoeften van senioren, toegespitst op praktische dagelijkse behoeften. Er werd op gewezen dat het kenniscentrum met de opleiding tot mediacoach onrechtstreeks een impact heeft op senioren. Ook bibliotheekpersoneel volgt deze vorming en bibliotheken zetten in op mediawijsheid en digitale vaardigheden bij senioren.

3.6 Werkzoekenden

Over het bereik van werkzoekenden en de impact van de maatregelen is weinig gekend. Er zijn weinig maatregelen die zich (ook) richten op werkzoekenden en de uitvoeringsverslagen of evaluaties bevatten geen informatie over deze doelgroep. Aan de maatregel *samenwerking tussen de VDAB en de centra voor basiseducatie voor het bijbrengen van digitale vaardigheden bij laaggeschoolde werkzoekenden*, die onderdeel is van het strategisch plan Geletterdheid 2017-2024, zijn enkele indicatoren gekoppeld⁴⁶. Uit de nulmeting van september 2019 blijkt dat 1.206 werkzoekenden een opleiding rond digitale geletterdheid volgden bij een CBE of een andere partner van de VDAB.

3.7 Conclusies

De overheid volgt de uitvoering van de maatregelen goed op, maar evalueert de resultaten onvoldoende. Voor een aantal maatregelen is er enige informatie over het bereik, maar die is moeilijk te beoordelen, doordat vaak doelstellingen ontbreken. Er zijn weinig evaluaties van de impact bij de doelgroep of intermediairen, en een evaluatie van de invloed op hun mediawijsheidscompetenties is uitzonderlijk. Er ontbreken hiervoor ook geregeld specifieke doelstellingen. Het Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid probeert wel sinds kort de impact te meten van enkele initiatieven waaraan het meewerkt. Het liet een instrument voor impact-evaluatie ontwikkelen, dat sinds eind 2018 beschikbaar is.

De meeste informatie over resultaten betreft maatregelen voor kinderen en jongeren. De beschikbare cijfers vertonen een stijgend bereik of het behalen van de doelstellingen. De deelname van scholen aan een maatregel is positief voor het bereik. Het is echter niet duidelijk of deze maatregelen alle onderwijsvormen bereiken. Ook initiatieven die zich rechtstreeks tot jongeren richten in hun vrije tijd, kunnen een ruim bereik halen en deze kunnen een aanvulling vormen op de initiatieven in schoolverband. De spaarzame informatie over het bereik bij de andere kwetsbare groepen staat niet toe tendensen vast te stellen.

⁴⁶ Monitorsysteem voor het strategisch plan Geletterdheid, actie 4 bij operationele doelstelling 5.

De focusgroepen beoordeelden de overheidsmaatregelen over het algemeen als kwaliteitsvol, maar signaleerden ook een aantal knelpunten. Er is nog nood aan het up-to-date houden, uitdiepen en verspreiden van bestaand materiaal. Voor verschillende kwetsbare groepen is de drempel naar initiatieven voor het verhogen van mediawijsheidscompetenties groot, wat een aangepaste en intensieve aanpak vereist, die niet altijd voldoende aanwezig is. Samenwerking met organisaties die expertise hebben in de omgang met deze groepen, is daarbij een voordeel. Professionelen waarderen de werking van het kenniscentrum, maar sommigen vinden dat het zijn netwerk- en stimuleringsfunctie nog actiever zou kunnen opnemen.

HOOFDSTUK 4

Algemene conclusies

Mediawijsheid is een transversaal thema. Voor kwetsbare groepen in het bijzonder zijn er verschillende beleidsdomeinen betrokken. De Vlaamse overheid besteedt dan ook aandacht aan het thema in diverse beleidsdocumenten en heeft maatregelen getroffen in verscheidene beleidsdomeinen. Het Rekenhof identificeerde er 31. Sommige aspecten van het mediawijsheidsbeleid zijn evenwel nog voor verbetering vatbaar.

De Vlaamse Gemeenschap beschikt niet over een systeem waarmee zij alle relevante beleidsdomeinen structureel kan betrekken bij de uitvoering van het beleid en waarmee zij doelstellingen en maatregelen onderling kan afstemmen. Alleen tussen de beleidsvelden Media en Onderwijs vindt structureel overleg plaats. De beleidsdomeinen Welzijn, Volksgezondheid en Gezin en Werk en Sociale Economie, die zich bij uitstek richten op kwetsbare groepen, hebben maar beperkt aandacht voor mediawijsheid. Het Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid heeft weliswaar de opdracht het mediawijsheidsveld te coördineren en samenwerking te bevorderen, maar zijn mogelijkheden tot ondersteuning van de beleidsontwikkeling zijn begrensd.

De onderbouwing van het beleid is onduidelijk: de overheid heeft een aantal kwetsbare doelgroepen vastgelegd (kinderen en jongeren, kansarmen, personen met een beperking, senioren en werkzoekenden), maar zij heeft deze groepen onvoldoende gedefinieerd en de specifieke knelpunten waarop het beleid moet inspelen bij de kwetsbare groepen, zijn niet helder. Dat bemoeilijkt het leggen van prioriteiten en bepalen van bevoegdheden en vergroot zo het risico op een incoherente aanpak.

De maatregelen van de Vlaamse overheid voor de kwetsbare groepen sluiten aan bij de algemene beleidsdoelstellingen voor mediawijsheid, maar spelen onvoldoende in op hiaten in de werking van het brede mediawijsheidsveld. De overheid neemt vooral maatregelen voor kinderen en jongeren, een doelgroep die al veel aandacht krijgt van organisaties in het veld, en maar een beperkt aantal maatregelen voor groepen die volgens de veldanalyse van het kenniscentrum onderbelicht blijven. De overheidsmaatregelen vertonen een grote continuïteit, wat het mogelijk maakt om initiatieven uit te diepen en gunstige resultaten te bestendigen. Toch blijven de meeste maatregelen precair doordat ze niet gevat zijn in een reglementair kader.

De overheid volgt de uitvoering van de maatregelen goed op, maar zij evalueert de resultaten onvoldoende. Daardoor is onduidelijk of de maatregelen nuttig zijn en of zij de ingezette middelen verantwoorden. Er vonden al evaluaties plaats, maar die betroffen in de eerste plaats de uitvoering en de output, zelden het doelgroepbereik of de invloed op mediawijsheidscompetenties. De evaluatie wordt ook bemoeilijkt door het gebrek aan specifieke doelstellingen op die vlakken.

De focusgroepen beoordeelden de overheidsmaatregelen over het algemeen als kwaliteitsvol. Zij brachten ook een aantal knelpunten naar voren. Zo zijn niet alle maatregelen voor kwetsbare doelgroepen bekend bij professionals en vrijwilligers die werken met de kwetsbare groepen. Voor sommige kwetsbare groepen is de drempel naar initiatieven voor het verhogen van mediawijsheidscompetenties nog groot: de kostprijs, geen toegang tot digitale media, faalangst en een beperkte leercapaciteit vormen belangrijke belemmeringen. Dat vergt een aangepaste en intensieve aanpak, die niet altijd voldoende aanwezig is. Samenwerking met organisaties die expertise hebben in de omgang met deze groepen, is daarbij een voordeel. Ten slotte kan het kenniscentrum volgens sommige focusgroepen zijn stimulerende rol actiever opnemen.

HOOFDSTUK 5

Aanbevelingen

Beleid

- De Vlaamse overheid moet aangeven welke knelpunten en noden in de omgang met media en de verwerving van mediawijsheid haar keuze van kwetsbare groepen rechtvaardigt en zij moet haar beleid daarop afstemmen. Zij kan daarbij onderzoeken of voor sommige kwetsbare groepen bijkomende maatregelen nodig zijn.
- De Vlaamse overheid moet de prioriteiten in het mediawijsheidsbeleid ten aanzien van kwetsbare groepen vertalen naar een duidelijk, samenhangend doelstellingenkader. Ze moet deze doelstellingen omzetten in maatregelen in de relevante beleidsdomeinen en de onderlinge afstemming bewaken.
- De uitwerking van maatregelen moet rekening houden met de werking van het brede mediawijsheidsveld om hiaten aan te vullen of interessante initiatieven te versterken.
- De Vlaamse overheid moet onderzoeken of voor maatregelen, uitgevoerd door derden, die ze wenst in stand te houden, een regelgevend kader nuttig is.

Opvolging en evaluatie

- Er zijn specifieke doelstellingen nodig voor het doelgroepbereik van de maatregelen en hun impact op mediawijsheidscompetenties.
- Meer systematische evaluaties van de resultaten van de maatregelen moeten plaatsvinden. Hiervoor kan een beroep gedaan worden op het instrument voor impactevaluatie dat het kenniscentrum liet ontwikkelen.
- Ook de maatregelen die de toegang tot media bevorderen vergen evaluatie.

Uitwerking maatregelen

- De Vlaamse overheid kan de maatregelen die zij richt op kwetsbare doelgroepen, het best zo veel mogelijk afstemmen op het wegnemen van voor hen specifieke drempels. Zo kan zij letten op een passende taal en vormgeving, een geschikt niveau, aangepaste kostprijzen en een vlotte toegang tot de media.
- Het is aangewezen intermediairen die met de doelgroep vertrouwd zijn, in te schakelen om kwetsbare groepen, die soms intensieve toeleiding nodig hebben, te bereiken. Maatregelen die zich rechtstreeks tot deze groepen richten, mogen echter niet ontbreken waar andere actoren in het mediawijsheidsveld de behoeften niet invullen.

Het kenniscentrum moet zijn inspanningen voortzetten om bestaande mediawijsheidsinformatie, -instrumenten en -praktijken te verzamelen en te ontsluiten. Het centrum kan het gebruik van dit materiaal nog actiever stimuleren.

HOOFDSTUK 6

Reactie van de minister

In zijn antwoord van 4 december 2019, dat werd opgemaakt in overleg met het departement Cultuur, Jeugd en Media, stelde de minister van Media dat hij de conclusies van het auditrapport ter harte zal nemen en in het toekomstige beleid inzake mediawijsheid rekening zal houden met de aanbevelingen van het Rekenhof.

Hij wees erop dat het regeerakkoord van de Vlaamse Regering 2019-2024 en de beleidsnota media 2019-2024 het belang van mediawijsheid erkennen. De minister zal ook andere relevante beleidsdomeinen en beleidsvelden aanmoedigen om middelen vrij te maken om mediawijsheid in Vlaanderen te bevorderen.

De minister ging niet concreet in op de conclusies en aanbevelingen, maar vermeldde wel dat het departement CJM in 2020 een grondige doorlichting zal opstarten van het Vlaamse mediawijsheidsbeleid, inclusief de rol, werking en impact van het Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid. De doorlichting zal voortbouwen op de resultaten van de doorlichting van het Rekenhof. Dat moet leiden tot concrete beleidsaanbevelingen en -opties voor de uitwerking van een geïntegreerd Vlaams mediawijsheidsbeleid en een (decretaal) kader voor de ondersteuning van mediawijze initiatieven in Vlaanderen.

Het antwoord bevat ook een reeks punctuele nuanceringen en aanvullingen die grotendeels zijn verwerkt in het verslag.

Bijlage 1

Toelichting bij de maatregelen van de Vlaamse overheid

Begeleid Digitaal

Met het project Begeleid Digitaal wil de Vlaamse overheid dat de digitale dienstverlening en, bij uitbreiding, alle dienstverlening van de Vlaamse overheid, inclusief is en dus toegankelijk voor iedereen. Zij wil dat onder meer realiseren met een eenvoudige, herkenbare en goed toegankelijke website en het gratis telefoonnummer 1700.

Centra voor basiseducatie, ICT-cursussen

Dertien centra voor basiseducatie in Vlaanderen en Brussel richten zich met diverse opleidingen tot laaggeletterde volwassenen. Zij organiseren cursussen taal, rekenen en maatschappelijke oriëntatie, maar ook ICT-opleidingen voor laaggeletterde cursisten. Zij werken ook samen met andere organisaties. Zo werken ze in het project *Leerkansen* samen met organisaties die werken met mensen in armoede en welzijnsschakels. De centra werken ook samen met de VDAB voor het bijbrengen van digitale vaardigheden bij laaggeschoolde werkzoekenden.

CoderDojo, Codefever en CodesCool in het kader van het ICT-impulsplan

Deze initiatieven willen zoveel mogelijk jongeren in hun vrije tijd of op school een leertraject laten doorlopen dat gericht is op het vergroten van hun digitale geletterdheid. De projecten brengen de jongeren een aantal codevaardigheden bij en maken ze vertrouwd met computationeel denken. Ze worden gesubsidieerd met middelen van het beleidsdomein EWI. De drie initiatieven verschillen licht van elkaar naar vorm en doelgroep:

- CoderDojo: een wereldwijde non-profitorganisatie met een platform in België, die gratis programmeerclubs of dojo's organiseert voor kinderen van 7 tot 18 jaar. Coderdojo's worden volledig opgezet door vrijwilligers;
- Codefever: vzw die een betalende lessenreeks van tien lessen van 1,5 uur aanbiedt, verspreid over één semester voor kinderen van 8 tot 15 jaar;
- CodesCool: gratis codeklassen in basisscholen voor leerlingen uit het vijfde en zesde leerjaar. Dit is een initiatief van de lerarenopleiding Lager Onderwijs van de hogeschool Odisee in Aalst.

De Schaal van M

De schaal van M, een initiatief van het kenniscentrum en Ketnet, is een jaarlijkse wedstrijd voor kinderen van het vijfde en het zesde leerjaar, georganiseerd in de *mediawijze week*. Het is een online spel rond verschillende mediawijze thema's. De wedstrijd is een initiatief van het kenniscentrum en diverse partners.

EDUbox

EDUbox is een educatieve tool van de VRT voor het onderwijs om jongeren op een andere manier met informatie in contact te brengen. De VRT ontwikkelde al drie EDUboxen: *Data in de pers*, *Democratie* en *Nepnieuws*.

Educatieve werking kenniscentrum

Jaarlijks sluit het departement Onderwijs en Vorming een overeenkomst met het kenniscentrum voor de organisatie van de mediacoach-opleiding, soms aangevuld met een specifiek ander project. Met educatieve werking van het kenniscentrum wordt alleen dat laatste bedoeld. Zo kreeg het kenniscentrum in de schooljaren 2015-2016 en 2017-2018 de opdracht een aantal initiatieven te realiseren binnen de volgende thema's:

- preventie en aanpak van cyberpesten;
- preventie en aanpak van radicalisering in het licht van mediageletterdheid en burgerschap;
- promotie en pedagogische aanpak van serious gaming;
- beeldgeletterdheid.

ESF-opleidingen in bedrijven, aandacht voor digitale geletterdheid en bereiken van 20% oudere werknemers

Sinds 2016 heeft het departement Werk en Sociale Economie vier oproepen uitgestuurd om opleidingen in bedrijven in Vlaanderen te stimuleren. Bedrijven en organisaties kunnen een project binnenhalen met de duurtijd van één jaar en een maximumsubsidie van 100.000 euro (40% Europese middelen, 60% Vlaamse cofinancieringsmiddelen). Een van de voorwaarden waaraan deze opleidingen moeten voldoen, is dat ze kaderen in de *European Skills Agenda* die onder meer digitale vaardigheden naar voren schuift als belangrijk te ontwikkelen competenties. De promotoren moeten zich extra engageren om de volgende kansengroepen te bereiken: 7% migranten en 20% ouderen.

EXPOO website, themapagina Mediaopvoeding

Deze website, een initiatief van het departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, is een bundeling van de meest relevante informatie voor professionelen in gezins- en opvoedingsondersteuning. Hoewel de site zich in de eerste plaats richt tot professionelen, kunnen ook ouders er nuttige informatie vinden over mediaopvoeding. EXPOO zet de belangrijkste inzichten over mediaopvoeding op een rij, gaat dieper in op voordelen en risico's van online activiteiten en reikt tips en tools aan om daarover met ouders in gesprek te gaan. De website heeft ook speciale aandacht voor de fenomenen *grooming*, *sexting* en *cyberpesten*.

Filmeducatie voor de jeugd

De ondersteuning van filmeducatie voor de jeugd bestaat uit drie verenigingen die het VAF drie jaar lang subsidieert (Filemon, JEF en Kidscam) en een initiatief dat het VAF heeft opgezet in samenwerking met externe partners (De FilmClub). Deze initiatieven willen film-, beeld- en mediageletterdheid bij kinderen en jongeren stimuleren. Ze organiseren filmfestivals, filmvoorstellingen, evenementen, vormingen, masterclasses en workshops met de bedoeling een ruim aanbod aan kwaliteitsvolle kinder-, jeugd- en jongerenfilms aan kinderen en jongeren aan te bieden. Kidscam leert kinderen en jongeren zelf animatiefilm maken.

Groeimee website, themapagina Sociale media

Deze website, een initiatief van het departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, geeft uitleg over de meest gebruikte sociale media. Hij schetst het belang ervan voor kinderen en jongeren en toont hoe ouders daarmee het beste omgaan. De website adviseert ook ouders over privacy, veilig internetgebruik en de balans tussen online en offline.

Het Archief voor Onderwijs

Het Archief voor Onderwijs is een platform met audiovisueel archiefmateriaal dat exclusief toegankelijk is voor leerkrachten. De collecties sluiten aan bij de leerplannen. De leerkracht kan op zoek gaan naar geschikt lesmateriaal via thema's, collecties en projecten. Heel wat collecties gaan over mediawijsheid. Het platform is een initiatief van VIAA en wordt ondersteund door de Vlaamse minister van Onderwijs.

Jeugdverenigingen participatie en informatie die werken rond en met media

Jeugdverenigingen kunnen erkend en gesubsidieerd worden als zij de volgende doelstellingen vervullen:

- een kwaliteitsvol informatieaanbod voor of over de jeugd of over de rechten van het kind maken of overbrengen;
- participatieprocessen van de jeugd in het beleid van overheden of instellingen begeleiden, met als doel de jeugd te betrekken bij de opstelling, uitvoering en evaluatie van het beleid van overheden of instellingen;
- mediaproductie door en over de jeugd begeleiden.

Verenigingen die erkend worden, krijgen een werkingssubsidie, maar kunnen ook een projectsubsidie aanvragen. Drie jeugdverenigingen, Ethercentrum vzw, Mediaraven vzw en Stampmedia vzw, hebben van deze regeling gebruik gemaakt.

Kenniscentrum

Het Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid, een initiatief van het departement Cultuur, Jeugd en Media in samenwerking met de vzw imec, is een online kennisplatform dat de centrale actor vormt in het Vlaamse mediawijsheidsbeleid. Vaste initiatieven van het kenniscentrum zijn De Schaal van M, Nieuws in de Klas, MediaNest.be, Mediaccoach en Mediawijs.be.

Het kenniscentrum verzamelt onderzoek en kennis over mediawijsheidsthema's in verschillende dossiers. Voorbeelden van dossiers zijn: Nieuws- en informatiegeletterdheid, Media en radicalisering, Het Mediawijs Competentiemodel, Auteursrechten, Beeldgeletterdheid, Cyberpesten, Gaming, Liefde op het internet, Mediasector in beweging, Mediawijze bibliotheken, Online privacy, Reclamewijsheid, STEM en coderen, Mediawijsheid op school, Digitale kansen voor kansarme groepen, en Wijze senioren. Voor specifieke doelgroepen en thema's bundelt het kenniscentrum alle informatie, tools, organisaties en media in specifieke subsites (zie maatregel Subsites kenniscentrum).

Ketnet Community

Ketnet Community, een initiatief van de VRT, wil kinderen begeleiden in hun deelgedrag op het internet door ze daarmee in een veilige omgeving en op een positieve manier kennis te laten maken. Kinderen kunnen een *Ketprofiel* aanmaken. Daarmee hebben ze toegang tot een beperkt aantal interactieve functies. De VRT heeft ook een specifieke oudersite: Ketnet voor ouders. Daarop vinden ouders meer uitleg over de profielen en informatie over veilig internet.

KLAAR

KLAAR is een initiatief van VRT NWS voor het secundair onderwijs. KLAAR geeft duiding bij de actualiteit op maat van de eerste en tweede graad. Het wil wekelijks actuele thema's en complexere onderwerpen helder uitleggen. Sommige afleveringen gaan over mediawijsheid.

KlasCement, leermiddelen mediawijsheid

KlasCement, een initiatief van het departement Onderwijs en Vorming, is een leermiddelennetwerk voor en door leraren. Leraren inspireren en ondersteunen elkaar door de uitwisseling van zelfgemaakt lesmateriaal en praktijktips. Ook organisaties brengen via het leermiddelennetwerk hun materiaal en de aankondigingen van hun evenementen naar de leraar. KlasCement bevat een grote selectie materialen om mee te werken over media en mediawijsheid.

Mediacoach

Mediacoach is een opleiding voor professionals die werken met kinderen en jongeren en die mediawijsheid willen integreren in hun eigen praktijk en organisatie. Tot en met 2015 heeft de vzw Linc de opleiding georganiseerd, sedert 2016 organiseert het kenniscentrum ze. Het departement Onderwijs en Vorming cofinanciert de opleiding. Een mediacoach zal na de opleiding fungeren als aanspreekpunt in de eigen werking voor de pedagogische aanpak van het thema media(wijsheid). Hij neemt een coachende rol op in zijn team.

Mediacoach was een initiatief van Linc vzw dat sinds 2016 is overgenomen door het kenniscentrum en wordt ondersteund met middelen van het departement Onderwijs en Vorming.

Mediacoach voor basiseducatie

Mediacoach voor basiseducatie is een opleiding voor professionals in de basiseducatie die een eerste keer georganiseerd werd in het schooljaar 2018-2019. Die opleiding leert hoe mediawijsheid in de eigen (les)praktijk en in de eigen organisatie geïntegreerd kan worden. Een mediacoach zal na de opleiding fungeren als aanspreekpunt in de eigen werking voor de pedagogische aanpak van het thema media(wijsheid). Hij neemt een coachende rol op in zijn team.

De opleiding wordt georganiseerd door het kenniscentrum en wordt ondersteund met middelen van het departement Onderwijs en Vorming.

Mediadecreet: bepalingen over bescherming minderjarigen

Om minderjarigen te beschermen regelt de Vlaamse overheid in het mediadecreet dat lineaire televisieomroeporganisaties geen programma's mogen uitzenden waarin pornografische scènes of beelden vanodeloos geweld voorkomen. Niet-lineaire televisieomroeporganisaties stellen hun diensten op aanvraag die de lichamelijke, geestelijke of zedelijke ontwikkeling van minderjarigen ernstig zouden kunnen schaden, beschikbaar op een wijze dat minderjarigen dergelijke televisiediensten normaliter niet te zien krijgen. Commerciële communicatie die gericht is op kinderen en jongeren, moet voor hen duidelijk als zodanig herkenbaar zijn en voldoen aan verschillende voorwaarden. Dienstenverdelers moeten gelijkaardige bepalingen voor de bescherming van minderjarigen naleven. Na omzetting van de EU-richtlijn audiovisuele mediadiensten, zullen er in het mediadecreet ook verplichtingen worden opgenomen voor videoplatformen.

Mediadecreet: bepalingen inzake toegankelijkheid omroepprogramma's

Het mediadecreet bepaalt dat de openbare omroeporganisatie van de Vlaamse Gemeenschap en de particuliere televisieomroeporganisaties een aanzienlijk deel van hun omroepprogramma's toegankelijk moeten maken voor personen met een visuele of auditieve handicap. Zij kunnen daarvoor gebruik maken van ondertiteling, audiobeschrijving, gebarentaal en auditieve ondertiteling. Aan de regionale televisieomroeporganisaties worden minder toegankelijkheidseisen gesteld. Zij moeten alleen journaals en actualiteitenprogramma's ondertitelen. Aan particuliere omroeporganisaties worden subsidies toegekend voor het toegankelijk maken van televisieprogramma's.

Nieuws in de Klas

Nieuws in de Klas is een project dat aan scholen en leerkrachten gedurende één schoolweek gratis een papieren en digitaal nieuwspakket ter beschikking stelt. Op die manier leren kinderen en jongeren werken met verschillende nieuwsbronnen en ontdekken ze hoe ze die bronnen moeten interpreteren. Ze leren kritisch omgaan met nieuws en leren dat niet alles even betrouwbaar of genuanceerd is. Leerlingen en leerkrachten kunnen ook het hele jaar door online themadossiers en beeldmateriaal raadplegen.

Voor Nieuws in de Klas werd speciaal lesmateriaal ontwikkeld, terug te vinden in de lessendatabank. De lessendatabank wordt regelmatig aangevuld met nieuwe tools en lesfiches. Nieuws in de Klas is bedoeld voor leerlingen in de derde graad van het lager onderwijs en in het secundair onderwijs, maar ook voor cursisten en studenten in de centra voor basiseducatie, de lerarenopleiding en het volwassenenonderwijs, en voor leerlingen in de ziekenhuisscholen.

Aan het initiatief, gecoördineerd door het kenniscentrum, werken verschillende partners mee: Vlaamse Nieuwsmedia (kranten), WE MEDIA (magazines), Media.21 (online media), VIAA (Archief voor onderwijs) en de VRT (KLAAR).

No Hate Alternarratief - Brug naar Welzijn

Het beleidsdomein WVG financiert het project No Hate AlterNarratief - Brug naar Welzijn. Het is deel van het groter project *No Hate Alternarratief* (zie de partnerprojecten van het kenniscentrum). Het moederproject wil online racistische en gewelddadig extremistische haatspraak bij jongeren aanpakken. Het deelproject wil expliciet de brug maken naar het brede welzijnsveld door de bewustmaking en de kennisverhoging van eerstelijns- en welzijnswerkers.

Partnerprojecten van het kenniscentrum

Het kenniscentrum realiseerde verscheidene mediawijsheidsprojecten samen met partners uit het middenveld. Deze publiek-private samenwerking maakt innovatie op het niveau van strategie, inhoud, tools en praktijken voor mediawijsheidsinitiatieven mogelijk. De volgende trajecten werden gerealiseerd:

- *Mediawijze verhalen*: filmpjes om mensen aan te moedigen met de computer en het internet aan de slag te gaan.
- *Hit the City*: een interactief social-media-based stadsspel om de digitale vaardigheden van jongeren uit een kansarme buurt te bevorderen.

- *Sharing is Caring*: een interactieve citygame ontwikkeld met en voor jongeren uit het buitengewoon secundair onderwijs rond het online delen van informatie.
- *Sjarabang TV*: een project waarbij studenten journalistiek een ploeg reporters met een beperking coachen bij het maken van korte, opeenvolgende webisodes. Het project resulteerde ook in een productiebijbel met tips en tricks, valkuilen en recepten voor een goede video op maat van mensen met een beperking en hun begeleiders.
- *MediaNest*: het opzetten van een online platform voor mediaopvoeding, met speciale aandacht voor gamen en cyberpesten.
- *rePresent*: het opzetten van een dialoog tussen jongeren met een migratieachtergrond en professionele mediamakers over de representatie van de jongeren in de media, wat resulteerde in strategieën en aanbevelingen voor minder polariserende berichtgeving.
- *No Hate Alternarratief*: kadert in de deelname van Vlaanderen aan de No Hate Speech Movement, een jongerencampagne van de Raad voor Europa voor online mensenrechten. Het project ontwikkelde een werking om haatspraak aan te pakken met tools, stappenplan, vorming voor jeugdwerkers en leerkrachten en de chatbot Miso om passend te leren reageren op online haatpraat.
- *de campagne De Mediawijze of De Schaal van M*: een online spel voor kinderen van het vijfde en het zesde leerjaar rond verschillende mediawijze thema's. Het spel start vanuit de populaire Ketnet-serie 4eVeR, kan zowel thuis als met de klas gespeeld worden en voorziet in een reeks webisodes en uitdagingen.
- *Mediawijze bibs*: uitgewerkte en geteste activiteiten voor bibliotheken om in de klas of in de bibliotheek te werken aan mediawijdsheid.
- *Mediawijze (groot)ouders*: de ontwikkeling van vorming ter ondersteuning van grootouders in de mediaopvoeding van hun kleinkinderen.
- *Pretchat*: gesprekstarter voor grootouders met hun kleinkinderen over mediagebruik in de vorm van een spel.

Projectsubsidies

Om bij te dragen aan de doelstelling van de Vlaamse overheid *Stimuleren van mediavaardigheden via een mediawijdsheidsbeleid*, kende het departement Cultuur, Jeugd en Media in 2014 projectsubsidies toe aan verschillende organisaties. Dat leidde tot:

- de ontwikkeling en uitvoering van een *Massive Open Online Course* over het thema mediawijdsheid;
- de ontwikkeling van een online tool voor realistische beeldvorming van mensen met een beperking in de media;
- de toepassing van de techniek *digital storytelling* door cursisten NT2 (Nederlands als tweede taal);
- de realisatie van de campagne voor de Digitale Week 2014;
- de ontwikkeling van een duurzame tool om samen met kinderen mediawijdsheid in bibliotheken te bevorderen;
- de ontwikkeling en bekendmaking van een vormingspakket en de organisatie van *train-the-trainer-sessies* en vormingen om de participatie van etnisch-culturele minderheden in de reguliere media te versterken;

- het opdoen van concrete media-ervaring door studenten die moeilijker aan bod komen door hun etnisch-culturele achtergrond.

Richtlijn Vlaams Audiovisueel Fonds in verband met toegankelijkheid gesubsidieerde Vlaamse films

Sinds 1 april 2016 moeten alle nieuwe Vlaamse langspeelfilms die het Vlaams Audiovisueel Fonds ondersteunt, beantwoorden aan twee toegankelijkheidscriteria:

- voor blinden en slechtzienden moet de film uitgebracht worden met audiobeschrijving;
- voor doven en slechthorenden moet de film uitgebracht worden met Nederlandse ondertitels.

Sinds december 2019 bepaalt het reglement van het VAF/Mediafonds-creatie dat voornamelijk Nederlands gesproken TV-reeksen die van het VAF productiesteun ontvangen, moeten voorzien worden van audiodescriptie.

Dit kadert in de opdracht opgenomen in de beheersovereenkomst van het VAF om waar technisch mogelijk verplichtingen op te leggen aan subsidie-aanvragers voor het toegankelijk maken van Nederlandstalige audiovisuele creaties voor slechtzienden en slechthorenden.

Sectorconvenants: aandacht voor digitale geletterdheid voor onder meer kortgeschoolden en 55-plussers

De sectorconvenants zijn protocols van samenwerking tussen de sectoren en de Vlaamse Regering over actuele thema's, vastgelegd in een inhoudelijk kader, zoals:

- een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt;
- het stimuleren van competentieontwikkeling;
- het verhogen van diversiteit op de arbeidsmarkt.

De sectorconvenants zetten in op een verhoging van basiscompetenties en de promotie van (digitale) geletterdheid bij ondernemingen. Zij hebben aandacht voor geletterdheid in opleiding en vorming voor werknemers. Bijzondere aandacht moet daarbij uitgaan naar kortgeschoolden, personen met een migratie-achtergrond, anderstaligen en 55-plussers.

Subwebsites kenniscentrum

Het kenniscentrum is een online kennisplatform dat de centrale actor vormt in het Vlaamse mediawijsheidsbeleid. Voor specifieke doelgroepen en specifieke thema's bundelt het alle informatie, tools, organisaties en media in specifieke subsites. De volgende subsites zijn (ook) gericht op kwetsbare groepen:

- MediaNest.be (<https://www.medianest.be>): voor (groot)ouders en andere opvoeders, om een antwoord te bieden op hun vragen over media en die van hun kinderen van 0 tot en met 18 jaar. Het thema *bijzonder digitaal* is bedoeld voor ouders van kinderen met een beperking of leerstoornis.
- Tgencyberpesten.be (<https://tegencyberpesten.mediawijs.be>);
- Lerenmetbeelden.be (<https://beeldgeletterd.mediawijs.be>);
- Gamesindeklas.be (<https://gamesindeklas.mediawijs.be>);
- Sexting.be (<https://sexting.be>);
- Nohate.be (<https://nohate.mediawijs.be>);

- Onbeperkt Mediawijs (<https://onbeperkt.mediawijs.be>);
- E-inclusie.be (<https://e-inclusie.be>);
- Reclamewijs.be (<https://reclamewijs.be>).

Veilig Online en Clicksafe

De Gezinsbond en Child Focus bieden vormingsavonden voor ouders aan. De vormingsmodules beogen ouders te versterken in de media-opvoeding van hun kinderen. Deze modules vormen de basis voor meer dan 200 vormingsavonden per jaar, waarvan 40 voor kwetsbare ouders.

Behalve de ouderavonden is er ook een vormingsmodule specifiek voor leraren, die tijdens de schooluren kan worden georganiseerd. Child Focus biedt daarbij leerkrachten concrete handvaten en tools om in de klas mee aan de slag te gaan. Child Focus zoomt in op de beschikbare didactische en pedagogische tools die het ontwikkelde om leerkrachten te helpen het thema veilig en verantwoord ICT-gebruik aan te snijden in de klas.

Dit initiatief wordt ondersteund met middelen van het departement Onderwijs en Vorming.

Vet op het net/Slim op het internet

Met *Slim op het internet* wil Ketnet kinderen veilig laten omgaan met internet. Op dit online luik geeft Ketnet tips en maakt het kinderen bewust van hun acties online.

WAI-NOT

WAI-NOT is een laagdrempelige website die aan kinderen en jongeren met een verstandelijke beperking de mogelijkheid biedt te internetten in een voor hen toegankelijke online-omgeving. De omgeving omvat een aangepaste en beveiligde browser, een beveiligde en met pictogrammen ondersteunde communicatietool (mail en sociaal medium) en aangepaste leermiddelen. Begeleiders kunnen een handleiding en instructiefilmpjes raadplegen.

Tot de doelgroep behoren jongeren die moeilijk of niet kunnen lezen en schrijven. WAI-NOT richt zich op scholen uit het buitengewoon basis- en secundair onderwijs, maar ook op leefgroepen en verenigingen. WAI-NOT maakt deel uit van KlasCement, een leermiddelennetwerk voor en door leerkrachten beheerd door het departement Onderwijs en Vorming.

Wie Online

Wie Online organiseert in samenwerking met verenigingen tegen armoede openbare computerruimtes. Bezoekers van de verenigingen en omwonenden kunnen daar op verscheidene momenten in de week vrij gebruik maken van de computers, onder begeleiding van een vrijwilliger. De meeste computerruimtes zijn ingebed in diensten- en ontmoetingscentra, in de basiswerking van verenigingen waar armen het woord nemen, in de samenlevingsopbouw, en in buurthuizen of culturele centra.

Wie Online is een initiatief van de vzw Begeleiding Limburgs Mijngedebied (BLM) en wordt ondersteund met middelen van het departement WVG.

Bijlage 2

Focusgroepen

Senioren

- OKRA vzw
- VIEF vzw
- Fedos vzw
- Vlaamse ouderenraad
- Seniorsnet vzw

Mensen met een mentale beperking

- Vereniging personen met een handicap
- Vzw Konekt
- Vzw De Kei

Kansarmen

- Netwerk tegen Armoede
- Samenlevingsopbouw
- Vereniging waar armen het woord nemen: Centrum Kauwenberg Antwerpen en de Schakel Schaarbeek

Laaggeschoolden (aparte groep bevraagd in het kader van doelgroep kansarmen)

- Federatie Centra voor Basiseducatie
- CBE Brugge-Oostende-Westhoek
- CBE Kempen
- Vlaams ondersteuningscentrum volwassenenonderwijs (VOCVO)

Jongeren

- De Ambrassade
- Stampmedia
- Vlaamse Scholierenkoepel

Ouders (apart bevraagd in het kader van doelgroep jongeren)

- GO! ouders (ouderwerking gemeenschapsonderwijs)
- KOOGO (ouderwerking officieel gesubsidieerd onderwijs)
- VCOV (ouderwerking in het vrij gesubsidieerd onderwijs)

Leerkrachten/scholen (apart bevraagd in het kader van doelgroep jongeren)

- Christelijke Onderwijscentrale
- ACOD onderwijs
- VSOA onderwijs
- KlasCement

Bijlage 3

Antwoord van de Vlaamse minister van Media

4 december 2019

Betreft: Audit over de stimulering van mediawijsheid bij kwetsbare groepen

Geachte mevrouw François,

Op 5 november 2019 bezorgde het Rekenhof zijn ontwerpverslag van de audit over de stimulering van mediawijsheid bij kwetsbare groepen aan de Vlaamse minister van Brussel, Jeugd en Media Benjamin Dalle en aan het Departement Cultuur, Jeugd en Media. Hieronder vindt u onze opmerkingen op de (voorlopige) conclusies en de aanbevelingen in het verslag.

1. Algemene bedenkingen bij het ontwerpverslag

We hebben het ontwerpverslag aandachtig gelezen. We willen graag aangeven dat we veel belang hechten aan het bevorderen van mediawijsheid in Vlaanderen, met een focus op kinderen, jongeren en andere specifieke kwetsbare doelgroepen in onze samenleving. Mediawijsheid staat hoog op de beleidsagenda van de nieuwe Vlaamse Regering.

2. Lijst met afkortingen en begrippen

p. 3: *“Het Vlaamse Kenniscentrum Digitale en Mediawijsheid”*

Correctie: de correcte en officiële naam is ‘Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid’.

3. Samenvatting

p. 4: *“kenniscentrum Mediawijsheid”* vervangen door ‘Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid’. Het is aangewezen overal doorheen het auditrapport ofwel de term ‘kenniscentrum’ of de volledige naam ‘Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid’ te hanteren.

4. Hoofdstuk 1: Inleiding

p. 7: *“De Vlaamse overheid werkt soms mee aan campagnes van de Europese Unie voor mediawijsheid, zoals de No Hate campagne voor jongeren tegen haatspraak”.*

Correctie: No Hate is een campagne van de Raad van Europa en niet van de Europese Unie. Aanvulling: het kenniscentrum (en dus de Vlaamse overheid) werkte mee aan de EU-campagne ‘European Media Literacy Week’, die in 2019 voor de eerste keer werd gelanceerd en plaatsvond van 18-22 maart.

p. 7: *“De recente aanpassing van de richtlijn audiovisuele mediadiensten legt de lidstaten de verplichting op om maatregelen te treffen voor de ontwikkeling van mediageletterdheid”.*

Correctie: “aanpassing” vervangen door ‘herziening’.

Aanvulling: De recente herziening van de Europese richtlijn audiovisuele mediadiensten verplicht de lidstaten ook hierover te rapporteren bij de Europese Commissie tegen 19 december 2022 en elke drie jaar na deze datum.

p. 7: *“Ook de federale overheid heeft bevoegdheden inzake digitale media en telecommunicatie”*.
Correctie: de term “digitale media” vervangen door “digitalisering”.

p. 8: *“Daarbuiten hield het zeven focusgroepsgesprekken met belangengroepen en koepelorganisaties die werken met de kansengroepen”*.

Kan het Rekenhof verduidelijken welke belangengroepen en koepelorganisaties dit waren? Deze informatie kan nuttig en relevant zijn voor verder onderzoek inzake mediawijsheid bij kwetsbare doelgroepen.

5. Hoofdstuk 2: Mediawijsheidsbeleid voor kwetsbare doelgroepen

p. 9: *“Het mediawijsheidsbeleid wordt niet gestuurd door een decretaal kader of plan”*.
Er is wel het begrotingsdecreet. Wij stellen voor om dit te verduidelijken door het woord “eigen” toe te voegen: ‘een eigen decretaal kader of plan’.

p. 10: *“De beleidsbrieven vermelden veel initiatieven van het kenniscentrum, terwijl de subsidieovereenkomst met het kenniscentrum geen specifieke doelstellingen formuleert ten aanzien van de kansengroepen.”*

Aanvulling: artikel 5 § 4 van de subsidieovereenkomst 2018-2020 stelt wel expliciet het volgende: “Specifieke aandacht gaat uit naar kwetsbare doelgroepen zoals kinderen, jongeren, senioren, kansarmen, werkzoekenden en personen met een fysieke of mentale beperking. Een bijkomende focus ligt op doelgroepen die een faciliterende rol kunnen en moeten spelen inzake het bijbrengen van digitale en mediawijsheidscompetenties. Dit gaat voornamelijk over ouders, jeugdwerkers, begeleiders in de jeugd- en ouderenzorg, bibliotheekmedewerkers en bovenal leerkrachten”.

p. 14: We stellen voor om in de tabel een kolom toe te voegen met de initiatiefnemer. Nu wordt dit soms vermeld tussen haakjes in de kolom “betrokken overheidsorganisatie” maar niet altijd. Om de leesbaarheid en helderheid te bevorderen lijkt een extra kolom aangewezen.

p. 14: In het overzicht bij *“Regulering - CJSJ - Mediadecreet: bepalingen inzake bescherming minderjarigen”* ook Departement CJM vermelden als betrokken overheidsorganisatie.

p. 14: In het overzicht bij *“Regulering - CJSJ – Mediadecreet: bepalingen inzake toegankelijkheid omroepprogramma’s”* ook VRM vermelden als betrokken overheidsorganisatie.

p. 14: In het overzicht bij “Regulering - CJSJ - Richtlijn VAF in verband met toegankelijkheid gesubsidieerde Vlaamse films” ook Departement CJM vermelden als betrokken overheidsorganisatie.

Correctie. ‘Regulering - CJSJ - bepaling beheersovereenkomst 2018-2021 VAF/Filmfonds en VAF/Mediafonds inzake verplichting toegankelijk maken van door het VAF gesteunde Nederlandstalige audiovisuele creaties.’

Ter verduidelijking, dit betreft een opdracht, opgelegd aan het VAF/Filmfonds en het VAF/Mediafonds binnen de context van de beheersovereenkomsten 2018-2021 onder het luik “participatiebeleid”. Volgende passage is terug te vinden onder artikel 6.3 in de beheersovereenkomst 2018-2021 van het VAF/Filmfonds (p. 13) en onder artikel 8.3 in de beheersovereenkomst 2018-2021 van het VAF/Mediafonds (p.10). “Het VAF zal waar technisch mogelijk verplichtingen opleggen aan aanvragers voor wat betreft het toegankelijk maken van Nederlandstalige audiovisuele creaties voor slechtzienden en slechthorenden, via respectievelijk audiodescriptie en ondertiteling.”

p. 14: In het overzicht bij “Derden - CJSJ - Nieuws in de Klas” VRT schrappen als betrokken organisatie.

Ter verduidelijking: het rapport stelt dat de betrokken overheidsorganisaties bij Nieuws in de Klas het Departement CJM en de VRT zijn. VRT verzorgt inderdaad het project ‘Klaar’, dat ook kadert binnen Nieuws in de Klas. Verder is de input van de VRT bij Nieuws in de Klas beperkt. Het project ‘Klaar’ wordt ook apart vermeld in het overzicht. Om die reden is het aangewezen om bij Nieuws in de Klas de VRT te schrappen als betrokken overheidsorganisatie en enkel het Departement CJM te vermelden. Nu wordt verkeerdelijk de indruk gewekt dat het Departement en de VRT de grote trekkers zijn van Nieuws in de Klas. Binnen het project Nieuws in de Klas zijn andere (niet gouvernementele) partners die een veel grotere rol vervullen dan de VRT zoals Vlaamse Nieuwsmedia (en in iets mindere mate WE MEDIA) en Media 21. Het project Nieuws in de Klas wordt overigens gecoördineerd door het Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid.

p. 14: voetnoot 20: “Overheidsorganisatie die de maatregel uitvoert of de uitvoering ervan opvolgt”.

Aanvulling: we zouden graag het werkwoord “ondersteunt” toevoegen aan deze zin.

p. 16: “De overheid neemt weliswaar (regulerende) maatregelen ter bescherming van mediaconsumenten (zoals reclameregels en gegevensbescherming), maar die richten zich niet op een bepaalde kwetsbare groep”.

Correctie en verduidelijking: de artikelen 70 tot en met 77 van het Mediadecreet gaan specifiek over commerciële communicatie die gericht is op minderjarigen, jongeren en kinderen. Die artikelen gelden niet alleen voor televisie-omroeporganisaties maar ook voor dienstenverdelers (artikel 180, §5 Mediadecreet). Er mag ook worden gewezen op het bestaan van zelfregulerende codes die worden toegepast door de Raad voor de Reclame / Jury voor Ethische Praktijken inzake Reclame (JEP) waarin bepalingen zijn opgenomen m.b.t. bescherming van minderjarigen. Zie bv. artikel 18 van de ICC-Code voor reclame en marketingcommunicatie van de Internationale Kamer van Koophandel. Ook sectorspecifieke zelfregulerende codes bevatten bepalingen ter bescherming van minderjarigen (zie bijvoorbeeld artikel 4 van het convenant inzake reclame voor en marketing van alcohol-

houdende dranken of artikel 14 van de Code voor ethische en verantwoorde reclame van de Nationale Loterij).

p. 20: *“Ook de richtlijn voor de toegankelijkheid van langspeelfilms die het Vlaams Audiovisueel Fonds subsidieert, legt de verplichtingen en voorwaarden duidelijk vast. De betrokken regelgeving werd nog niet bijgestuurd”.*

Correctie: ‘Ook de bepaling in de beheersovereenkomst 2018-2021 van het VAF/Filmfonds en het VAF/Mediafonds inzake het toegankelijk maken van door het VAF gesteunde Nederlandstalige audiovisuele creaties, legt de verplichtingen en voorwaarden vast.’

Ter verduidelijking, dit betreft een opdracht, opgelegd aan het VAF/Filmfonds en het VAF/Mediafonds binnen de context van de beheersovereenkomsten 2018-2021 onder het luik “participatiebeleid”. Volgende passage is terug te vinden onder artikel 6.3 in de beheersovereenkomst 2018-2021 van het VAF/Filmfonds (p. 13) en onder artikel 8.3 in de beheersovereenkomst 2018-2021 van het VAF/Mediafonds (p. 10): “Het VAF zal waar technisch mogelijk verplichtingen opleggen aan aanvragers voor wat betreft het toegankelijk maken van Nederlandstalige audiovisuele creaties voor slechtzienden en slechthorenden, via respectievelijk audiodescriptie en ondertiteling”.

6. Hoofdstuk 3: Evaluatie van de beleidsmaatregelen - bereik en impact

p. 26: *“Het kenniscentrum heeft een evaluatie-instrument ontwikkeld om de impact van mediawijsheidsinitiatieven te meten.”*

Aanvulling: de ‘Betternet Impact Wizard’ werd ontwikkeld binnen de context van B-BICO (een Europees gefinancierd project om binnen België tot een beter internet voor iedereen te komen) en is gebaseerd op de reeds bestaande Impact Wizard van de Sociale Innovatiefabriek. Het Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid bekeek samen met de Sociale Innovatiefabriek hoe de bestaande Impact Wizard aangepast kon worden naar een versie die geschikt was om de impact van mediawijze initiatieven na te gaan. Na vele ontwikkelfases en enkele testcases kwamen beide partners tot de Betternet Impact Wizard, een tool waarmee de impact van mediawijze initiatieven nagegaan kan worden. Op die manier kan elke organisatie die binnen België werkt aan een beter internet op een laagdrempelige manier nagaan of haar acties/projecten effect hebben gehad.

p. 33: *“Het kenniscentrum Mediawijsheid probeert wel sinds kort de impact te meten van enkele initiatieven waaraan het meewerkt. Het liet een instrument voor impactevaluatie ontwikkelen, dat sinds 2018 beschikbaar is”.*

Zie zelfde opmerking (hierboven) als bij het stuk over het evaluatie-instrument op p. 26.

7. Hoofdstuk 4 en 5: Voorlopige algemene conclusies en aanbevelingen

We erkennen het belang van mediawijsheid, zeker bij kwetsbare doelgroepen. We zullen de conclusies van het auditrapport ter harte nemen en in het toekomstige beleid inzake mediawijsheid rekening houden met de aanbevelingen van het Rekenhof.

In het Regeerakkoord van de Vlaamse Regering 2019-2024 wordt het belang erkend van mediawijsheid en digitale geletterdheid in onze snel evoluerende mediamaatschappij waar de

impact van (sociale) media op de samenleving enorm groot is. De Vlaamse Regering engageert zich om het beleid inzake mediawijsheid verder te zetten in samenwerking met het Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid. De Vlaamse Regering geeft het Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid de expliciete opdracht om in samenwerking met de hele mediasector en andere Vlaamse beleidsdomeinen een gecoördineerd beleid te voeren inzake mediawijsheid.

Vlaams minister van Brussel, Jeugd en Media Benjamin Dalle zal deze legislatuur optreden als coördinerend minister inzake het mediawijsheidsbeleid. In de Beleidsnota Media 2019-2024 benadrukt de minister het belang van mediawijsheid om gelijke tred te houden met de snelle digitalisering en verdere mediatisering van onze samenleving. Om deze reden kondigt de minister in zijn beleidsnota Media aan dat hij zal inzetten op een daadkrachtig en verankerd beleid inzake mediawijsheid in samenwerking met zijn collega's in de Vlaamse Regering, maar ook met andere stakeholders zoals de Vlaamse Jeugdraad. De Beleidsnota Media stelt tevens expliciet dat de resultaten van het auditrapport van het Rekenhof zullen worden meegenomen bij de verdere uittekening van een krachtig Vlaams mediawijsheidsbeleid. Hierbij blijft het Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid de eerste partner. De minister zal ook andere relevante beleidsdomeinen (zoals Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Werk en Sociale Economie en Onderwijs en Vorming) en beleidsvelden (zoals Cultuur, Jeugd, Armoede, Gelijke Kansen en Integratie en Inburgering, Sport en Digitalisering) aanmoedigen om middelen vrij te maken voor het bevorderen van mediawijsheid in Vlaanderen.

Ter onderbouwing van een versterkt mediawijsheidsbeleid bereidt het Departement Cultuur, Jeugd en Media momenteel een grondige doorlichting voor van het Vlaams mediawijsheidsbeleid, inclusief de rol, werking en impact van het Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid sinds haar oprichting. De (externe) doorlichting zal opgestart worden in 2020 en voortbouwen op de resultaten van het auditrapport van het Rekenhof wat het stimuleren van mediawijsheid bij kwetsbare doelgroepen betreft. Het doel is om tot concrete beleidsaanbevelingen en -opties te komen voor de toekomstige uitwerking van een geïntegreerd Vlaams mediawijsheidsbeleid en een (decretaal) kader voor de ondersteuning van mediawijze initiatieven in Vlaanderen. Daarnaast zal het Departement Cultuur, Jeugd en Media ook een (interne) evaluatie uitvoeren van de Subsidieovereenkomst 2018-2020 met het Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid.

Bij de omzetting van de in 2018 herziene Europese Richtlijn Audiovisuele Mediadiensten (AVMD) zorgt de Vlaamse minister van Media er voor dat de nodige aandacht gaat naar mediawijsheid en de bescherming van minderjarigen tegen gewelddadige en schadelijke inhoud en haat zaaiende uitlatingen. Het Departement Cultuur, Jeugd en Media onderneemt momenteel de nodige voorbereidende stappen voor de omzetting en werkt een decretale basis uit inzake de ondersteuning van mediawijze initiatieven in Vlaanderen.

Ook bij de onderhandelingen over de nieuwe Beheersovereenkomst 2021-2026 met de VRT zullen de minister van Media en de Vlaamse Regering er over waken dat de nodige aandacht gaat naar mediawijsheid en dat de VRT zijn maatschappelijke rol inzake dit thema verder en sterker opneemt.

8. Opmerkingen bij bijlage 1

Het Departement Cultuur, Jeugd en Media stelt voor om bij elk van de genoemde maatregelen te duiden wie de initiatiefnemer van de maatregel is. Onderstaande informatie kan toegevoegd worden aan de toelichting van het Rekenhof:

p. 37: CoderDoJo is een wereldwijde non-profitbeweging, in 2011 opgericht in Ierland en sindsdien wereldwijd verspreid, ook in België. Ze organiseren gratis bijeenkomsten voor Jongeren van 7 tot 18 Jaar om in clubverband te leren programmeren. CoderDoJo's worden volledig opgezet door vrijwilligers. Deze initiatieven ...

p. 37: De Schaal van M, een initiatief van het kenniscentrum en Ketnet, is een jaarlijkse wedstrijd ...

p. 37: EDUbox is een educatieve tool van de VRT ...

p. 38: EXPOOwebsite: Deze website, een initiatief van de Vlaamse overheid (meer specifiek het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin) is een bundeling ...

p. 38: Groeimee: Deze website, een initiatief van de Vlaamse overheid (meer specifiek het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin) geeft uitleg ...

p. 39: Het Archief voor Onderwijs, een initiatief van VIAA, is een platform met ...

p. 39: Het Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid, een initiatief van de Vlaamse overheid (meer specifiek het Departement Cultuur, Jeugd en Media) in samenwerking met imec, is een ...

p. 39: Ketnet Community, een initiatief van de VRT, wil kinderen ...

p. 40: KlasCement, een initiatief van de Vlaamse overheid (meer specifiek het Departement Onderwijs en Vorming), is een leermiddelennetwerk ...

p. 40: Mediacoach, een initiatief van het kenniscentrum, is een opleiding ...

p. 40: Mediacoach voor basiseducatie, een initiatief van het kenniscentrum, is een opleiding ...

p. 40: Mediadecreet: bepalingen over bescherming van minderjarigen. Niet alleen voor lineaire en niet-lineaire televisieomroeporganisaties zijn bepalingen over bescherming minderjarigen opgenomen in het Mediadecreet. Dat is ook het geval voor dienstenverdelers (artikel 180, §6 Mediadecreet). Wanneer de richtlijn audiovisuele mediadiensten wordt omgezet, zullen er ook verplichtingen voor videoplatformen worden opgenomen in het Mediadecreet.

p. 40: Mediadecreet: bepalingen inzake toegankelijkheid omroepprogramma's. Er worden ook subsidies toegekend voor het toegankelijk maken van televisieprogramma's.

p. 40: Nieuws in de Klas is een project dat wordt gecoördineerd door het kenniscentrum en dat aan scholen ...

Opmerking: niet alle partners van het project worden genoemd: zo is er enkel sprake van Media.21, Het Archief Voor Onderwijs en de VRT. De digitale en papieren nieuwspakketten worden aangeboden via Vlaamse Nieuwsmedia (kranten) en WE MEDIA (magazines). Vlaamse Nieuwsmedia helpt ook mee aan de lespakketten en

voorziet tools zoals de Krantenmaker en de Nieuwsquiz. Media.21 werkt inderdaad aan themadossiers. Audiovisuele partners waarmee wordt samengewerkt zijn het Archief voor Onderwijs en de VRT (KLAAR).

p. 42: Richtlijn Vlaams Audiovisueel Fonds» vervangen door «Bepaling beheersovereenkomst 2018-2021 VAF/Filmfonds en VAF/Mediafonds inzake verplichting toegankelijk maken van door het VAF gesteunde Nederlandstalige audiovisuele creaties». Ter verduidelijking, dit betreft een opdracht, opgelegd aan het VAF/Filmfonds en het VAF/Mediafonds binnen de context van de beheersovereenkomsten 2018-2021 onder het luik «participatiebeleid». Volgende passage is terug te vinden onder artikel 6.3 in de beheersovereenkomst 2018-2021 van het VAF/Filmfonds (p. 13) en onder artikel 8.3 in de beheersovereenkomst 2018-2021 van het VAF/Mediafonds (p. 10): «Het VAF zal waar technisch mogelijk verplichtingen opleggen aan aanvragers voor wat betreft het toegankelijk maken van Nederlandstalige audiovisuele creaties voor slechtzienden en slechthorenden, via respectievelijk audiodescriptie en ondertiteling.

p. 44: Wie Online, een initiatief van BLM vzw, organiseert ...

Wij hopen u hiermee onze nuances, correcties en aandachtspunten op uw ontwerpverslag duidelijk te hebben gemaakt en willen u danken voor uw interessante auditrapport.

Hoogachtend,

De heer Benjamin Dalle
Minister van Brussel, Jeugd en Media

De heer Luc Delrue
Secretaris-generaal Departement
Cultuur, Jeugd en Media

Dit verslag is ook beschikbaar op de website van het Rekenhof.

ADRES

Rekenhof
Regentschapsstraat 2
B-1000 Brussel

TEL.

+32 2 551 81 11

FAX

+32 2 551 86 22

www.rekenhof.be